

บทที่ 4

ลักษณะการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อรรอซิด

หลังจากการปกครองของราชวงศ์อุมัยยะฮ์ในซามะ⁶⁵ ได้สิ้นสุดลงและราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ได้เข้ามา มีบทบาทด้านการปกครองอาณาจักรอิสลามสืบต่อมาเป็นเวลานานถึง 5 ศตวรรษ ถือได้ว่าบรรดาเคาะลีฟะฮ์ในยุคแรก⁶⁶ ซึ่งเริ่มตั้งแต่อะบูอัลอับบาส อัลสะฟาฮ์ ไปจนกระทั่งถึงอัลวาซิก⁶⁷ เป็นเคาะลีฟะฮ์ที่มีความสามารถในการปกครอง และมีนโยบายการปกครองที่ชัดเจน และเคร่งครัดที่สุด

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าการปกครองของราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ในยุคแรกนี้มีความเจริญก้าวหน้ามาก โดยเฉพาะในยุคของเคาะลีฟะฮ์ฮารูน อรรอซิด ซึ่งเป็นยุคทองแห่งประวัติศาสตร์ของราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ยุคแรก และเป็นยุคที่เข้มแข็งและเจริญรุ่งเรืองมากที่สุด

ในระบบการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อรรอซิด ให้อำนาจระบบคิลาฟะฮ์ 2 ปัจจัยด้วยกันที่ทำให้ระบบนี้ขึ้นมา มีบทบาทอีกครั้งได้แก่ 1. สิทธิหรืออำนาจของรัชทายาท 2. สิทธิหรืออำนาจความเข้มแข็งที่มีอยู่ต่อราชวงศ์อับบาสิยะฮ์

ความหมาย 2 ปัจจัยดังกล่าวเคาะลีฟะฮ์ อัลมันศูร ได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรดังที่มีระบุในหนังสือ “อัลอับบาสิยูน อัลอาวาฮิล” ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. ราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ได้ใช้สิทธิหรืออำนาจการปกครองโดยใช้ระบบสืบสายตระกูลซึ่งมีความแตกต่างระหว่างราชวงศ์อับบาสิยะฮ์กับราชวงศ์อุมัยยะฮ์ เพราะราชวงศ์อับบาสิยะฮ์อ้างว่าพวกเขาเป็นทายาทของท่านรสุล(ﷺ) จากสายตระกูลของเขา คือ อัลอับบาส อิบน์ อัลคุดมูฏอฮ์ ลักษณะดังกล่าวราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ได้ใช้รูปแบบและวัฒนธรรมยุคก่อนอย่างเข้มแข็ง ด้วยเหตุนี้อะบูอับบาส อัลสะฟาฮ์⁶⁸ กล่าวคำปราศรัยในพิธีเปิดมัสยิดแห่งหนึ่งที่เมืองกูฟะฮ์ ว่า : “คุณลักษณะเฉพาะที่พระองค์อัลลอฮ์ ให้ต่อสายตระกูลของเรา คือ มาจากสายตระกูลของท่านรสุล (ﷺ) ซึ่งเป็นสายตระกูลที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงประทานคัมภีร์อัลกุรอานให้แก่ท่าน” หลังจากนั้นท่านเคาะลีฟะฮ์อะบูอับบาส อัลสะฟาฮ์ ได้ดำเนินโครงการอัลกุรอานดังนี้

⁶⁵ ปัจจุบัน แคว้นซามะครอบคลุมนพื้นที่ของประเทศ ซีเรีย จอร์แดน ปาเลสไตน์ อิสิราเอล และเลบานอน

⁶⁶ ดูเชิงอรรถหมายเลข 5 หน้า 1

⁶⁷ เป็นเคาะลีฟะฮ์ ท่านที่ 10 ของราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ ซึ่งปกครองราชอาณาจักรระหว่างปี ฮ.ศ.227-232 (ค.ศ.842-847)

⁶⁸ เคาะลีฟะฮ์ ท่านแรกของราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ได้ปกครองราชอาณาจักรระหว่างปี ฮ.ศ. 132-136 (ค.ศ. 750-754)

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ

ความว่า : จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ฉันมิได้ขอรางวัลตอบแทนใดๆเพื่อการนี้ เว้นแต่เพื่อความรักใคร่ในเครือญาติ (อัลซุร, 42 : 23)

2. บรรดาเคาะลีฟะฮฺของราชวงศ์อับบาสิยะฮฺ สวมใส่มงกุฎราชบัลลังค์ หลังจากได้รับตำแหน่งเป็นเคาะลีฟะฮฺ ในการปกครองบ้านเมือง และในช่วงขึ้นในชั้นศาล ในวันประชุมใหญ่ และในวันสำคัญของรัฐบาล บรรดาเคาะลีฟะฮฺเปรียบเสมือนตัวแทนตำแหน่งรสุล (ﷺ) ในการปกครองประชาชาติมุสลิม

3. บรรดาเคาะลีฟะฮฺของราชวงศ์อับบาสิยะฮฺถูกเรียกขานว่า “ อิ맘⁶⁹ ” ในการนี้เพื่อนั้นถึงเรื่องศาสนาที่ราชวงศ์อับบาสิยะฮฺรับผิดชอบอยู่ในการปกครองประชาชาติ

4. บรรดาเคาะลีฟะฮฺของราชวงศ์อับบาสิยะฮฺยึดหลักในปกครองตามบทบัญญัติของพระองค์อัลลอฮฺและของท่านนบีมุฮัมมัด (ﷺ) ซึ่งเป็นศาสนทูตของพระองค์อัลลอฮฺ จากความหมายนี้เคาะลีฟะฮฺ อัลมันซูร์ เคยกล่าวไว้ว่า :

ความว่า : แท้จริงฉันเป็นสุลต่านของพระองค์อัลลอฮฺบนพื้นแผ่นดินนี้โดยใช้หลักการจากพระองค์อัลลอฮฺและท่านรสุล (ﷺ)

5. การปกครองด้วยระบบคิลาฟะฮฺ ของราชวงศ์อับบาสิยะฮฺแพร่ขยายสู่ประชาชาติทั้งปวงจนประชาชาติกล่าวพูดกันว่า การปกครองระบบคิลาฟะฮฺจะตกอยู่เฉพาะสายตระกูลอับบาสิยะฮฺเท่านั้น จนถึงวันสิ้นโลก ดาวูด อิบน์ อะลี⁷⁰ ได้กล่าวต่อหน้าชาวกูฟะฮฺว่า ท่านจงรู้เถิดว่า หน้าที่อันนี้จะอยู่กับพวกเราและจะไม่จากพวกเราจนกว่า ซิชา อิบน์ มุรยัมจะมาถึง⁷¹

6. การแต่งตั้งรัชทายาทเพื่อสืบทอดตำแหน่งเคาะลีฟะฮฺนั้น จะแต่งตั้งได้มากกว่าหนึ่งท่านขึ้นไปสำหรับผู้ควบคุมเคาะลีฟะฮฺไม่แตกต่างจากราชวงศ์อุมัยยะฮฺ นั่นคือ การควบคุมอำนาจทางการเมือง การปกครองของราชวงศ์อับบาสิยะฮฺ ด้วยเหตุนี้เคาะลีฟะฮฺอะบูอับบาสได้แต่งตั้งวะลียเป็นตัวแทน คือ น้องชายของตนเอง อะบิญะฮ์ อัดมันซูร์ ต่อมา ซิชา อิบน์ มูซา และอะบูอับบาสเคยทำสัญญากับอับดุลลอฮฺ อิบน์ อะลี เพื่อส่งเป็นข้าหลวงเป็นตัวแทนเคาะลีฟะฮฺที่เมืองฮาม ในช่วงการปกครองของเคาะลีฟะฮฺ อะบิญะฮ์ อัดมันซูร์ ท่านได้ปลด ซิชา อิบน์ มูซาออกจากตำแหน่ง และแต่งตั้งลูกชาย มุฮัมมัด อัลมะหฺดี เป็นรัชทายาทสืบทอดตำแหน่งเคาะลีฟะฮฺคนต่อไป

⁶⁹ อิ맘 เป็นชื่อที่มุสลิมเรียกแทนผู้นำ และยังเรียกใช้ผู้นำการละหมาดอีกด้วย

⁷⁰ ดาวูด อิบน์ อะลี เป็นน้องของเคาะลีฟะฮฺ อะบู อับบาส อัลสะฟาฮฺ

⁷¹ นี่เป็นหลักการศรัทธาอย่างหนึ่งที่มุสลิมทุกคนต้องเชื่อ นั่นคือ ว่า ซิชา อิบน์ มุรยัม จะลงมาบนโลกนี้อีกครั้งหนึ่งก่อนวันสิ้นโลก และการลงมาของท่านเป็นสัญญาณวันสิ้นโลกที่ยิ่งใหญ่อย่างหนึ่ง

สำหรับ อีซา อิบน์ มุชานัน จะได้รับตำแหน่งนี้ หลังจาก มุฮัมหมัด อัลมะหฺดี แต่หลังจากอัลมะหฺดีขึ้นครองราชย์ท่านก็พยายามปลด อีซา อิบน์ มุซา และแต่งตั้งลูกชายทั้งสอง คืออัลฮาดี และ ฮารูน อีรรอซิด หลังจากอัลฮาดีขึ้นครองราชย์เป็นเคาะลีฟะฮฺของราชวงศ์อับบาสิยะฮฺท่านก็ได้พยายามที่จะปลดน้องชายของตน คือ ฮารูน อีรรอซิด ออกจากตำแหน่งรัชทายาท และจะแต่งตั้งลูกชายของตน ญะอฺฟัร แต่ไม่ประสบความสำเร็จเพราะจุดยืนและบทบาทของคอยซุรอนผู้เป็นมารดาเข้าข้างฝ่าย ฮารูน อีรรอซิด แต่เป็นที่เสียใจอัลฮาดีเสียชีวิตอย่างกะทันหันโดยไม่ได้ดำเนินการตามความฝันของท่าน หลังจากนั้นเคาะลีฟะฮฺ ฮารูน อีรรอซิด ขึ้นครองราชย์เป็นเคาะลีฟะฮฺ ท่านได้แต่งตั้งรัชทายาทสี่ทอด ตำแหน่งจากท่าน คือ อัลอะมีน อัลมะมูน และ อัลมุตามีน ท่านได้แบ่งเขตการปกครองที่แตกต่างกัน สุดท้ายเกิดสงครามภายในระหว่าง อัลอะมีน กับ อัลมะมูน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการล่มสลายอาณาจักรอับบาสิยะฮฺในด้านการบริหาร การเมือง และการปกครอง เพราะเกิดความขัดแย้งกันระหว่าง อัลอะมีน กับ อัลมะมูน ในการช่วงชิงอำนาจการบริหาร การปกครองของราชวงศ์อับบาสิยะฮฺ (Faruq 'Umar Fawzi, 1989 : 87)

รูปแบบการปกครองราชวงศ์อับบาสิยะฮฺนั้นได้ใช้แบบดั้งเดิมจากอุมัยยะฮฺ แต่ก็มีเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสมกับสภาพของประชาชาติ อาจจะกล่าวได้ว่ารูปแบบการปกครองของราชวงศ์อับบาสิยะฮฺก็คือ ระบบการปกครองตามรูปแบบอิสลามโดยใช้อัลกุรอานเป็นธรรมนูญและนโยบายในการบริหารราชอาณาจักรและยังได้ยึดแนวทางของท่านนบีมุฮัมหมัด(ﷺ)มาดำเนินงานในการบริหารงานทุกอย่างอีกด้วย แต่อำนาจของเคาะลีฟะฮฺไม่จำกัดขอบเขต เคาะลีฟะฮฺ ทรงเป็นประมุขของราชอาณาจักร ทรงเป็นประมุขทางศาสนา(อิมาม)ด้วย ทรงเป็นผู้บัญชาการสูงสุดของกองทัพ ทรงเป็นผู้แต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ และทรงมีอำนาจกับผู้สืบทอดต่อตำแหน่งเคาะลีฟะฮฺในอนาคตได้โดยไม่ต้องทำตามกฎใดๆ สำหรับตำแหน่งรองลงมาจากเคาะลีฟะฮฺก็คือ ตำแหน่งวะซีร (เอกอัครเสนาบดี) ซึ่งตำแหน่งนี้มีต้นตอมาจากเปอร์เซีย

เคาะลีฟะฮฺ ฮารูน อีรรอซิด ได้พัฒนาระบบการปกครองโดยระบบศูนย์กลาง และได้แต่งตั้งตำแหน่งวะลีตามแคว้นต่างๆเช่น ฮีมาด อัลบรฺบารียฺ เป็นวะลีที่เยเมน มุซา อิบน์ อีซาอัลฮาซิมียฺ เป็นวะลีที่อียิปต์ และ อะลี อิบน์ อีซา อิบน์ มาฮาน เป็นวะลีที่แคว้นคูรอซาน และอื่นๆ (Faruq 'Umar Fawzi, 1989 : 87)

ด้านการเมืองการปกครอง

1. อัลคิลาฟะฮ์⁷²

การเคลื่อนไหวของราชวงศ์อับบาซียะฮ์ได้เปิดเผยอย่างชัดเจนในยุคเคาะลีฟะฮ์ มัรวาน อิบน์ มุฮัมมัด⁷³ หลังจากท่านเคาะลีฟะฮ์มัรวานได้รับทราบถึงการเคลื่อนไหวของราชวงศ์อับบาซียะฮ์แล้ว ท่านจึงได้สั่งให้จับตัวผู้นำคือ อิบรอฮีม อิบน์ มุฮัมมัด อิบน์ อะลี อัลอับบาซียะฮ์ และได้ลงโทษประหารชีวิตในเวลาต่อมา แต่ก่อนที่ผู้นำขบวนการนี้จะถูกจับตัวมาท่านได้สั่งเสียแก่พรรคพวกในขบวนการว่า “หากมีเหตุการณ์อันใดที่ทำให้ข้าพเจ้าต้องจบชีวิตลง ก็ขอให้ขบวนการนี้ดำเนินต่อไป ภายใต้การดูแลของผู้นำคนใหม่ซึ่งก็คือน้องชายของข้าพเจ้าเอง” (Muhammad Husain, 2001 : 70)

ขบวนการของราชวงศ์อับบาซียะฮ์ได้เผยแพร่แนวคิดอย่างต่อเนื่องและได้ดำเนินการทุกวิถีทาง⁷⁴ จนประสบผลสำเร็จทำให้ราชวงศ์อุมัยยะฮ์ต้องล่มสลายไป และได้สถาปนาราชวงศ์ใหม่ขึ้นมา คือราชวงศ์อับบาซียะฮ์ภายใต้การนำของอะบูอับบาด อัลสะฟะฮ์ ซึ่งเป็นเคาะลีฟะฮ์ท่านแรกในปี ฮ.ศ. 132 (Muhammad Husain, 2001 : 71) ต่อมาอะบูญะฟัร อัลมันศูร ขึ้นครองราชย์เป็นเคาะลีฟะฮ์คนที่ 2 เมื่อปี ฮ.ศ. 132-157 ท่านพยายามจัดตั้งระบบการเมืองการปกครองของราชอาณาจักรตามแนวทางของชาวเปอร์เซีย เนื่องจากราชวงศ์อับบาซียะฮ์ในยุคแรกนี้ได้รับอิทธิพลจากเปอร์เซีย ดังนั้นระบบการเมืองการปกครองของท่านจนถึงเคาะลีฟะฮ์ฮากาน อัลรอชิด จึงเป็นแบบเปอร์เซีย

การสถาปนาราชวงศ์อับบาซียะฮ์ทำให้ระบบคิลาฟะฮ์ โดยมีเคาะลีฟะฮ์เป็นประมุขสูงสุดนั้น มีความเจริญรุ่งเรืองเนื่องจากราชวงศ์นี้ได้รับความช่วยเหลือในการบริหารบ้านเมืองจากชาวเปอร์เซีย ซึ่งชาวเปอร์เซียไม่พอใจต่อราชวงศ์อุมัยยะฮ์ เพราะในทัศนะของพวกเขา(ชาวเปอร์เซีย)การปกครองของอุมัยยะฮ์ไม่ได้ให้ความยุติธรรมเท่าเทียมกันระหว่างชาวอาหรับกับชาวเปอร์เซียในสิทธิทางการเมือง สังคมและอื่นๆ ชาวเปอร์เซียกล่าวว่า พวกเขา(ราชวงศ์อุมัยยะฮ์)ได้ปฏิเสธความเท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์ด้วยกันซึ่งอัลกุรอานและอัลหะดีษได้นั้นถึงความเท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์ด้วยกัน

(Hasan Ibrahim Hasan, 1983 : 253)

⁷² อัลคิลาฟะฮ์ แปลว่า การสืบแทน เป็นระบบการปกครองที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ในอิสลามหลังจากการเสียชีวิตของท่านรูลด์(عليه السلام) โดยที่ท่านไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่าผู้ใดจะดำรงตำแหน่งผู้นำต่อจากท่าน ดังนั้นจึงเรียกผู้สืบต่อเจตนารมณ์ของท่านในการบริหารบัญญัติอิสลาม ปกครองอาณาจักร และดูแลทุกข์สุขในเรืองทางโลกของพวกเขา เรียกว่า - เคาะลีฟะฮ์ - อันหมายถึง ผู้สืบแทน (al-Shami, Fatimah, 1997 : 161)

⁷³ เคาะลีฟะฮ์ของราชวงศ์อุมัยยะฮ์คนสุดท้าย เมื่อปี ฮ.ศ. 127 - 132 (ค.ศ. 744 - 750)

⁷⁴ โบบทที่ 2 ได้กล่าวอย่างละเอียดแล้ว

แต่อย่างไรก็ตามราชวงศ์อับบาซียะฮ์ ได้วางแนวทางการดำรงตำแหน่งของเคาะลีฟะฮ์ เหมือนกับราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ด้วยเหตุนี้ชาวเปอร์เซียจึงกล่าวว่า “ แนวคิดนี้เป็นสิทธิหรืออำนาจของระบบคิลาฟะฮ์หรือกษัตริย์ ” ซึ่งมีความหมายว่าใครๆ ที่ไม่ใช่เชื้อสายเคาะลีฟะฮ์ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนี้ เสมือนเขาได้ยึดอำนาจของคนอื่น ดังนั้นบรรดาเคาะลีฟะฮ์ราชวงศ์อับบาซียะฮ์ ในทัศนะของพวกเขาคือ อำนาจการปกครองดังกล่าว ได้รับมอญจากพระองค์อัลลอฮ์ ไม่ใช่จากประชาชาติ ดังคำกล่าวของอะบีญะฟัร อัลมันศูรว่า “ แท้จริงฉันเป็นเคาะลีฟะฮ์ของอัลลอฮ์บนผืนแผ่นดินนี้ ” แนวคิดนี้มีความขัดแย้งกับระบบคิลาฟะฮ์ในยุคของคูลาฟะฮ์ อีรรอชีอุน ซึ่งอำนาจของพวกเขามาจากประชาชาติ หลักฐานดังกล่าวมาจากคำกล่าวของเคาะลีฟะฮ์อะบูบักร์ หลังจากได้รับตำแหน่งเป็นเคาะลีฟะฮ์ว่า :

ความว่า “ หากฉันปกครองด้วยดี ท่านจงให้การสนับสนุนฉัน แต่ถ้าฉันปกครองไม่ดี ท่านจงตักเตือนแก่ฉัน ”

และคำกล่าวของเคาะลีฟะฮ์อุมัยร อิบน์ อับดุลอะซิซ

ความว่า “ ฉันไม่ได้ดีกว่าท่าน แต่ฉันมีหน้าที่ที่ต้องแบกมากกว่าท่าน ” (Hasan Ibrahim Hasan, 1983 : 253)

ราชวงศ์อับบาซียะฮ์ได้ดำเนินการตามสิทธิการเป็นเคาะลีฟะฮ์อยู่บนพื้นฐานที่ว่าพวกเขาเน้นทายาทสายตระกูลที่ได้รับมรดกจากรَسُول(ﷺ) ในการปกครองราชอาณาจักรและการดำเนินการเช่นนี้ ได้มีมาจนถึงยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อีรรอชีด

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงอำนาจการปกครองจากราชวงศ์อุมัยยะฮ์สู่ราชวงศ์อับบาซียะฮ์นั้น ก็ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองแบบเคาะลีฟะฮ์อย่างมากตามทัศนะนักประวัติศาสตร์ ท่านหนึ่งกล่าวว่า การปกครองของราชวงศ์อับบาซียะฮ์โดยเฉพาะยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูนอีรรอชีด นั้นเป็นไปตามรูปแบบและระบบอิสลาม โดยใช้อัลกุรอานเป็นธรรมนูญหรือ นโยบายในการปกครองพร้อมกับใช้อัลหะดีษมาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน และยังมีที่ปรึกษาที่เรียกกันว่า (Ahl al-Hal wa al-'Aqd)⁷⁵ อำนาจสูงสุดอยู่ที่ประมุข โดยมีคณะที่ปรึกษาคอยให้คำปรึกษา ตักเตือน และช่วยเหลือเคาะลีฟะฮ์ ๆ จะมีบทบาทและมีอำนาจหน้าที่เป็นผู้นำ เคาะลีฟะฮ์เป็นผู้ที่มีอำนาจในการแต่งตั้งผู้สืบทอดตำแหน่ง เคาะลีฟะฮ์จากสายตระกูลของตนโดยผ่านการเห็นชอบของคณะที่ปรึกษาโดยส่วนใหญ่ แต่ถึงอย่างไรก็ตามระบบการเมืองการปกครองในยุคนี้จะมีการกระจายอำนาจ ซึ่งมีผู้นำจากสายตระกูลของเคาะลีฟะฮ์ และสมาชิกครอบครัวเคาะลีฟะฮ์ที่มีความไว้วางใจต่อพวกเขา(Ahmad Zaki Hj. Abd Latiff, 1997:215)

⁷⁵ Ahl al-hal wa al-'Aqd หมายถึง คณะที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิที่มีอำนาจในการแต่งตั้ง และถอดถอนผู้นำประเทศ

2. อัล-วะซาเราะห์ (al-Wazarah)⁷⁶

หลังจาก อะบู อับบาต แห่งราชวงศ์อับบาซียะฮ์ได้ขึ้นครองราชย์ ระบบการบริหารการปกครองแบบเปอร์เซียจึงถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นครั้งแรก ซึ่งส่วนหนึ่งก็คือการมีวะซีร โดยวะซีรคนแรกคืออะบู อะสะละมาฮ์ แต่อย่างไรก็ตามอำนาจของวะซีรไม่ได้กำหนดรูปแบบหรือหน้าที่ที่ชัดเจนในยุคแรก ต่อมาได้มีการปรับปรุงและพัฒนาสู่ความเจริญเรื่อยๆ จนถึงยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชีด ท่านจึงได้กำหนดอำนาจหน้าที่หลักของวะซีร ดังนี้

1. วะซีรมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือของเคาะลีฟะฮ์
2. วะซีรมีหน้าที่เป็นผู้สำเร็จราชการแทนเคาะลีฟะฮ์ในด้านการบริหารการปกครอง
3. วะซีรมีหน้าที่เป็นผู้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ต่างๆ เพื่อดูแลในการเก็บภาษี
4. วะซีรมีหน้าที่ดูแล กำกับในสองอำนาจ คือ อำนาจด้านการบริหารรัฐ และอำนาจด้านการสงคราม

นอกเหนือจากหน้าที่หลักดังกล่าว จะเป็นงานที่ได้รับคำสั่งโดยตรงจากเคาะลีฟะฮ์ และคอยให้ความช่วยเหลือเคาะลีฟะฮ์อย่างสม่ำเสมอ (Hasan Ibrahim Hasan, 1983 : 257)

ด้วยอำนาจหน้าที่และตำแหน่งที่ใหญ่โตดังกล่าวทำให้บรรด้าวะซีรของราชวงศ์อับบาซียะฮ์ในยุคแรก รู้สึกไม่ค่อยสบายใจกับตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ของตัวเอง จึงไม่ชอบให้เรียกชื่อตัวเองว่า วะซีร

วะซีรคนแรกในราชวงศ์อับบาซียะฮ์ที่ปฏิเสธการเรียกชื่อว่าเป็นวะซีร คือ คอลิด อิบน์ บัรมาค ถึงกระนั้นการแต่งตั้งวะซีรก็ยังคงดำเนินมาเรื่อยๆ จนถึงยุคเคาะลีฟะฮ์ฮารูน ท่านได้แต่งตั้ง ยะห์ยา อิบน์ คอลิด อัลบัรมากี๊ เป็นวะซีรผู้ดำรงตำแหน่งวะซีรตัฟวีด (Ibn Khaldun, 1992 : 207 , Hasan Ibrahim Hasan, 1983 : 260)

อัลมาวัรดี ได้กล่าวในตำราของท่าน Ahkam al-Sultaniyah ว่า “ความแตกต่างระหว่างวะซาเราะห์ตัฟวีด (Wazarah Tafwid) กับวะซาเราะห์ตันฟีล (Wazarah Tanfiz) นั้นมี 4 ประการด้วยกัน คือ

1. วะซีรตัฟวีดมีอำนาจโดยตรงในการบริหารการปกครองราชอาณาจักรโดยไม่ต้องรอคำสั่งจากเคาะลีฟะฮ์ แต่ในทางกลับกันวะซีรตันฟีลต้องรอคำสั่งจากเคาะลีฟะฮ์เสียก่อน
2. วะซีรตัฟวีดมีอำนาจโดยตรงในการแต่งตั้งวะลีตามแคว้นต่างๆ แต่วะซีรตันฟีลไม่มีอำนาจในการแต่งตั้งวะลี

⁷⁶ al-Wazarah เป็นคำพหูพจน์ จากคำเอกพจน์ al-Wizu แปลว่า ภาระหน้าที่ที่หนัก ผู้ที่ได้รับตำแหน่งนี้เรียกว่า “วะซีร (Wazir)” หมายถึง ผู้ช่วยเคาะลีฟะฮ์ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบที่หนัก ในการดำเนินกิจการต่างๆของราชอาณาจักรแทนเคาะลีฟะฮ์ (Muhammad Husain, 2001:80)

3. วะซีรต์ฟิวดมีอำนาจในการกำหนดเงินเดือนของทหารและค่าใช้จ่ายในการทำสงคราม แต่วะซีรตันฟิสไม่มีอำนาจดังกล่าว

4. วะซีรต์ฟิวดมีอำนาจในการกำหนดงบประมาณจากทรัพย์สินคลัง(บัญชีมาล)ให้กับผู้บริหารราชการแผ่นดิน และให้จัดสรรต่อผู้ที่จำเป็นให้ความช่วยเหลือ (al-Mawardi, 1985 : 31)

ส่วนความแตกต่างทางด้านคุณสมบัติของผู้ที่จะรับตำแหน่งวะซีรต์ฟิวดกับวะซีรตันฟิส มี 4 ประการด้วยกัน คือ

1. ผู้จะมาดำรงตำแหน่งวะซีรต์ฟิวดต้องบรรลุนิติภาวะหรือเป็นผู้ที่มีอิสรภาพ แต่วะซีรตันฟิสไม่จำเป็นต้องบรรลุนิติภาวะหรือเป็นผู้มีอิสรภาพ

2. ผู้จะมาดำรงตำแหน่งวะซีรต์ฟิวดต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในหลักการศาสนา แต่วะซีรตันฟิสไม่จำเป็นดังกล่าว

3. ผู้จะมาดำรงตำแหน่งวะซีรต์ฟิวดต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ในวิธีการสงคราม และการเก็บภาษี แต่วะซีรตันฟิสไม่จำเป็นดังกล่าว

4. ผู้จะมาดำรงตำแหน่งวะซีรต์ฟิวดต้องนับถือศาสนาอิสลาม แต่วะซีรตันฟิสไม่จำเป็นดังกล่าว (Hasan Ibrahim Hasan, 1983 : 260)

วะซีรต์ฟิวด ที่เป็นที่รู้จักและโด่งดังในยุคแรกของราชวงศ์อับบาซียะฮ์ คือ สายตระกูลบัรรมัก ตลอดจนยุคเคาะลีฟะฮ์ฮารูน อับรอฮิมิด ท่านได้แต่งตั้งยะห์ยา อิบนู คอลิด อัลบัรรมัก เป็นวะซีรต์ฟิวด และท่านกล่าวว่า " ฉันได้มอบอำนาจดูแลปกครองประชาชาติให้แก่ท่าน เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของฉันให้แก่ท่าน จงให้การตัดสินใจตามความเห็นของท่านที่ถูกต้อง ท่านจงดำเนินการและปฏิบัติหน้าที่อะไรที่ท่านเห็นว่าดี และจงห้ามในสิ่งที่ท่านเห็นว่าเลวร้าย และอธรรมต่อพระองค์ อัลลอฮ์ และท่านจงดำเนินการต่อไปตามที่ท่านคิดว่ามีประโยชน์ต่อประชาชาติทั้งปวง " (al-tabari, 1987 : 619) และท่านได้มอบตราเคาะลีฟะฮ์ฮารูน อับรอฮิมิดนั้น เป็นระบบการปกครองแบบกระจายอำนาจโดยใช้วะซาเราะห์ดีฟิวด (Wazarah Tafwid) ในการบริหาร

สำหรับอำนาจหน้าที่ของวะซีรทั้งสอง คือ

1. วะซีรต์ฟิวด

มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการบริหารการปกครองราชอาณาจักรหลังจากได้รับมอบหมายเป็นวะซีร และวะซีรต้องมีบุคลิกลักษณะที่ดี เช่น เป็นผู้ที่มีความรู้ในวิชาการ มีความยุติธรรม กล้าหาญ สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นมุสลิมที่มีอิสรภาพ เป็นสุภาพบุรุษ เป็นผู้ที่มีความสามารถด้านการคลัง และมีประสบการณ์ในการทำสงคราม

วะซีรต์ฟัต มีหน้าที่รับผิดชอบดังนี้ คือ

- 1.1 กำหนดหรือแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ และถอดถอน
- 1.2 เก็บรวบรวมภาษีต่างๆ และกำหนดงบประมาณการใช้จ่ายต่างๆ
- 1.3 ให้ความสะดวกต่อทหารในการรบ
- 1.4 รับฟังข้อเรียกร้องต่างๆ

2. วะซีรตันฟิส

สำหรับวะซีรตันฟิสนั้นไม่มีอำนาจสั่งการ พวกเขาต้องได้รับคำสั่งและปฏิบัติตามคำสั่งของเคาะลีฟะฮ์ เพราะฉะนั้นวะซีรตันฟิสนั้นจะเป็นคนกลางระหว่างเคาะลีฟะฮ์กับประชาชน บางครั้งวะซีรตันฟิสสามารถแต่งตั้งวะลีตามแคว้นต่างๆ และจัดเตรียมทหารเมื่อมีคำสั่งจากเคาะลีฟะฮ์ และคอยดูแลแก้ไขปัญหาความทุกข์สุขของประชาชน นอกจากหน้าที่ดังกล่าวแล้วขึ้นอยู่กับเคาะลีฟะฮ์โดยตรง (Muhammad Husain, 2001 : 83) ทั้งสองวะซีรดังกล่าวเปรียบเสมือนการบริหารราชการแผ่นดินในยุคปัจจุบัน ว่า วะซีรต์ฟัต คือ รัฐมนตรีมีอำนาจในการหนดนโยบาย และวะซีรตันฟิส คือ ปลัดกระทรวงต่างๆ มีหน้าที่ปฏิบัติตามนโยบายที่กำหนดไว้

3. อัลกิตาบะห์ (al-Kitabah)

สืบเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าด้านต่างๆ ของราชวงศ์อับบาซียะฮ์ยุคแรก โดยเฉพาะยุคของเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัลรอซิด ทำให้การปฏิบัติงานของวะซีรเพิ่มมากขึ้น พร้อมกับกรขยายดีวาน (Diwan)⁷⁷ และงานทางด้านเอกสาร การบันทึกมีความจำเป็นมากในยุคนี้ จึงได้แต่งตั้งผู้ช่วยวะซีรซึ่งเรียกว่า กาทิบ (Katib)⁷⁸ มาดูแล ดีวานต่างๆ และช่วยงานบริหารอื่นๆ กาทิบที่สำคัญในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัลรอซิดมีดังนี้ คือ

1. กาทิบอัลรอซาอิล(Katibal-Rasa'il) คือเลขานุการด้านเอกสารต่างๆ มีหน้าที่รับผิดชอบดังนี้

1.1 คอยบันทึกหนังสือเข้า-ออก และแยกประเภทหนังสือต่างๆ โดยเฉพาะหนังสือที่เกี่ยวกับการเมือง กาทิบจะประทับตราเคาะลีฟะฮ์หลังจากดูแล้วว่าเป็นหนังสือเคาะลีฟะฮ์ และคอยติดตามอย่างเป็นทางการและจัดสรรให้ถูกต้องตามงานต่างๆ

1.2 คอยจัดทำหนังสือและประกาศคำสั่งต่างๆของเคาะลีฟะฮ์

⁷⁷ ดูในหน้า . 71

⁷⁸ กาทิบ เป็นคำที่มาจากภาษาอาหรับ คือ katib แปลเป็นภาษาไทยว่า เลขานุการ

1.3 คอยจัดทำหนังสือแสดงถึงความบริสุทธิ์ของผู้เรียกร้อง

2. กาทิบอัลคอรอจญ์ (Katib al-Kharaj) คือ เลขานุการด้านการเก็บภาษี

3. กาทิบอัลยุนด์และอัลชุรฎาห์ (Katib al-Judn , al-Shurtah)

4. กาทิบอัลกอฎี (Katib al-Qadi)

4. อัล-ฮิญาบะฮ์ (al- Hijabah)⁷⁹

ในประวัติศาสตร์อิสลาม โดยเฉพาะยุคเคาะลีฟะฮ์ทั้งสี่ (คุลาฟะฮ์ อีรรอซซิดุน) มิได้มีผู้อารักขา คอยสกัดและห้ามใครๆ ที่จะเข้าพบกับเคาะลีฟะฮ์ทั้งสี่ และในทางกลับกันเคาะลีฟะฮ์ทั้งสี่ได้เชิญชน ประชาชาติทุกระดับชั้นเข้ามาพบท่าน โดยไม่ต้องมีตำแหน่งอัล-ฮิญาบะฮ์ หรือผู้ควบคุมใดๆ ทั้งสิ้น แต่ ในยุคราชวงศ์อุมัยยะห์ หลังจากเกิดเหตุการณ์ชาวเคาะวาริจย์ลอบสังหารผู้นำหลายต่อครั้ง อาทิ เช่น อุมัร อัลคอกฏออบ และอะลี อิบน์ อะบีฏอลิบ เป็นต้น เคาะลีฟะฮ์ มูอาวียะห์จึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของผู้คอยควบคุมดูแลความปลอดภัยและคอยอารักขา ดังนั้นท่านเป็นเคาะลีฟะฮ์ท่านแรกที่ได้ริเริ่มแต่งตั้ง ตำแหน่งอัลฮิญาบะฮ์ขึ้นมา จากสาเหตุดังกล่าวทำให้เกิดตำแหน่งอัล-ฮิญาบะฮ์ในระบบการปกครอง อิสลาม และผู้ที่ดำรงตำแหน่งอัลฮิญาบะฮ์ จะเรียกว่า " ฮาญิบ " ซึ่งตำแหน่งนี้มีไว้เพื่อป้องกันเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นจากประชาชาติที่เลวร้าย และเพื่อไม่ให้เกิดความซุลมุนวุ่นวายหน้าประตูเคาะลีฟะฮ์ ตำแหน่งนี้เปรียบเสมือนหัวหน้ารักษาความปลอดภัยในยุคปัจจุบัน (Hasan Ibrahim Hasan, 1983 : 264)

ในยุคของราชวงศ์อับบาซียะห์ก็ยังคงใช้ระบบนี้อยู่ และไม่อนุญาตให้ประชาชาติเข้าพบเคาะลีฟะฮ์ เว้นแต่ผ่านฮาญิบเท่านั้น นอกจากนี้จะมีเรื่องที่สำคัญจริงๆ เท่านั้น ด้วยเหตุนี้กลายเป็นว่า การพบปะระหว่างประชาชนทั่วไปกับเคาะลีฟะฮ์นั้นได้ถูกกำหนดสถานที่และวางกฎเกณฑ์โดยฮาญิบ ซึ่ง เคาะลีฟะฮ์พร้อมที่จะพบปะประชาชนตามสถานการณ์ที่อำนวยความสะดวก และผู้ที่ได้รับตำแหน่ง อัลฮิญาบะฮ์ในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อีรรอซซิด คือ อัลฟัดล์ อิบน์ อัลรอบีอี (Hasan Ibrahim Hasan, 1983 : 264 - 265)

⁷⁹ อัลฮิญาบะฮ์ คือ การห้ามประชาชาติเพื่อไม่ให้เข้าพบเคาะลีฟะฮ์ หรือ การจัดระเบียบการเข้าออกของประชาชาติกับเคาะลีฟะฮ์ ท่านอิมามคอลดุน ได้กล่าวตำราของท่านว่า : อัลฮิญาบะฮ์ในราชอาณาจักรอุมัยยะห์ และอับบาซียะฮ์นั้น คือ ผู้ที่รักษาความปลอดภัยของเคาะลีฟะฮ์โดยทั่วไป และเป็น ผู้เปิด ปิดประตูในเวลาที่กำหนดไว้ (Muhammad Husin, 2001 : 84)

ด้านการบริหาร

1. การแต่งตั้งวะลีย์ตามแคว้นต่างๆ

ระบบการบริหารราชอาณาจักรในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด ท่านใช้ระบบมรักาซีฮ์ คือระบบการกระจายอำนาจการปกครองแบบรวมศูนย์ เพราะฉะนั้นวะลีย์แคว้นต่างๆ จะเป็นผู้บริหารดำเนินกิจการตามคำสั่งจากศูนย์กลาง

เคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด ได้พยายามที่จะให้การปกครองของท่านอย่างมีระบบ มีความสะดวกท่านจึงแบ่งอาณาจักรทั้งหมดเป็นหลายแคว้นด้วย แต่ละแคว้นมีวะลีย์ซึ่งเคาะลีฟะฮ์เองเป็นผู้แต่งตั้ง และวะลีย์นั้นมีอำนาจสูงสุดในแคว้นของเขาเอง แต่ตำแหน่งนี้ไม่ได้สืบทอดตามสายเลือด ตำแหน่งวะลีย์จะถูกย้ายหรือถูกถอดถอนได้ทุกขณะเมื่อเคาะลีฟะฮ์ต้องการ ในแต่ละเมืองจะมีกฏูฎีประจำในเมืองใหญ่ๆ มีกฏูฎีหลายคนในระยะต้นๆของราชวงศ์อับบาซียะฮ์นั้น ซึ่งกฏูฎีประจำเมืองเหล่านั้น จะได้รับการแต่งตั้งโดยผู้ครองเมืองนั้นๆ แต่ต่อมาในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด ได้เปลี่ยนให้หัวหน้ากฏูฎีแห่งแบกแดดเป็นผู้แต่งตั้ง

สำหรับแคว้นที่อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิดนั้นอย่างกว้างๆ แล้วมีสถานที่สำคัญๆดังนี้

1. แคว้นอัลยาซีเราะฮ์ อัลอาหรับ (إقليم جزيرة العرب) มีจังหวัดอยู่ภายใต้การปกครอง 4 เมือง คือ

	จังหวัด	เมือง	
1.1	ฮัล ฮิยาซ (الحجاز)	มักกะฮ์ (مكة) มะดีนะฮ์ (المدينة) ฏออิฟ (الطائف)	
2.2	เยเมน (اليمن)	ซอนอาฮ์ (صنعاء) ซะบีด (زبید)	
2.3	อูมาน (عُمان)	ซอฮาร์ (صحار)	
2.4	อัลยามาเมห์ (الیامة)	ฮิยัร (هجر) บะห์เรน (البحرين)	ริยาดีปัจจุบัน หรือ เรียกว่ามะดีนะห์ อัลอะห์ซาอู

2. แคว้นอิรัก(العراق)มีเมืองอยู่ภายใต้ปกครอง 6 เมืองด้วยกัน

	จังหวัด	เมือง	
2.1	อัลกูฟะฮฺ (الكوفة)	อัลกูฟะฮฺ (الكوفة)	เป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุดในราชอาณาจักรอับบาสิยะฮ์
2.2	อัลบัสเราะฮฺ (البصرة)	อัลบัสเราะฮฺ (البصرة)	เป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุดในราชอาณาจักรอับบาสิยะฮ์เช่นกัน
2.3	วาสิฏ (واسط)	วาสิฏ (واسط)	
2.4	แบกแดด (بغداد)	แบกแดด	
2.5	หีลวาน (حلوان)	หีลวาน (حلوان)	
2.6	สามะรอฮฺ (سامراء)	สามะรอฮฺ (سامراء)	

3. แคว้นอาฏอร(أقليم آتور) ซึ่งเป็นที่รู้จักด้วยแคว้นอัลญาซีเราะฮฺ อาซุรอ และอาฏอร ตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำไทกริสกับแม่น้ำยูเฟรติส ประกอบด้วย 3 แคว้นด้วยกัน

	จังหวัด	เมือง	
3.1	อัลโมศุล (الموصل)	รอบีอะฮฺ (ربيعه)	แคว้นนี้ชาวอาหรับได้พักอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยก่อนรับอิสลาม และได้พักอาศัยโดยเผ่าพันธุ์อัคนานีฮีน
3.2	อัลรุกอฮฺ (الرقه)	มิฏร์ (مضر)	
3.3	อามาตุ (آمد)	บิกร์ (بكر)	

4. แคว้นซาม(أقليم الشام)มีเมืองอยู่ภายใต้การปกครอง 6 แคว้นด้วยกัน

	จังหวัด	เมือง
4.1	หะลาบ (حلب)	กอนซุรีน (قنسرين)
4.2	หัมศ (حصص)	หัมศ (حصص)
4.3	ดามัสกัส (دمشق)	ดามัสกัส (دمشق)
4.4	ฏีบรียะห์ (طبرية)	จอร์แดน (الأردن)
4.5	อัลรอมาลละห์ (الرملة)	ปาเลสไตน์ (فلسطين)
4.6	ศุฆอร (صُغَر)	ซุรอตุ (السراة)

5. แคว้นมิศร์(مصر) อียิปต์ปัจจุบัน มีเมืองอยู่ภายใต้การปกครอง 7 แคว้นด้วยกัน

	จังหวัด	เมือง
5.1	อัล-ญุฟฟาร์ (الجفار)	อัล-ฟารอมะห์ (الفرمة)
5.2	อัล-คอฟ (الحوف)	บีลบีล (بليس)
5.3	อัล-รีฟ (الريف)	อัล-อับบาสะห์ (العباسة)
5.4	อัล-กันดารียะฮฺ (اسكندرية)	อัล-กันดารียะฮฺ (اسكندرية)
5.5	อัล-มักดูนียะห์ (مقدونية)	อัล-ฟูสฏอฏ (الفسطاط)
5.6	อัล-ศอซีด (الصعيد)	อัล-วาน (أسوان)
5.7	อัล-วาหาค (الواحات)	อัล-วาหาค (واحات)

6. แคว้นตะวันออก (أقليم المشرق) แบ่งออก 2 ฝั่ง คือ

6.1 ทรานโซซานีย (Transoxania) (ما وراء النهر) มีเมืองอยู่ภายใต้การปกครอง 6 แคว้นด้วยกัน

	จังหวัด	เมือง
6.1.1	ฟัรฆานะห์ (فرغانة)	อัคซีกาซ (أخسيكت)
6.1.2	อัซบีญาบ (أسيجاب)	อัซบีญาบ (أسيجاب)
6.1.3	อัล-ซาช (الشاش)	บิกษุ (بكت)
6.1.4	อัซรุสนะห์ (اشروسنة)	บินญากัส (بنجكت)
6.1.5	อัล-ศอซุ (الصغد)	ซะมร์กันด์ (سمرقند)
6.1.6	บุคอรอ (بخارى)	บุคอรอ (بخارى)

6.2 แคว้นคูรอซาน (خراسان) มีเมืองอยู่ภายใต้การปกครอง 9 แคว้นด้วยกัน

	จังหวัด	เมือง
6.2.1	บัลค์ (بلخ)	บัลค์ (بلخ)
6.2.2	ฆอซนีน (غزنین)	ฆอซนีน (غزنین)
6.2.3	บัสตุ (بست)	บัสตุ (بست)
6.2.4	สาฎีสถาน (سجستان)	ซันนัจ (زرنج)

6.2.5	ฮารรอตุ (هراة)	ฮารรอตุ (هراة)
6.2.6	ญูญาน (جوزجان)	อัล-ยาฮูดียะห์ (اليهودية)
6.2.7	มูรู ซาฮายาน (مرو شاهجان)	มูรู ซาฮายาน (مرو الشاهجان)
6.2.8	ไนซาบูร์ (نيسابور)	อิหราน ซาหฺ (ایران شهر)
6.2.9	กูฮุสตัน (قوهستان)	ฟัยญ (فاين)

7. แคว้นตะวันตก (إقليم المغرب) มีเมืองอยู่ภายใต้การปกครอง 8 เมืองด้วยกัน

	จังหวัด	เมือง
7.1	บูกอตุ (برقة)	บูกอตุ (برقة)
7.2	อัฟริกา (أفريقية)	อัล-คอยรฺวาน (القيروان)
7.3	ตาฮารต์ (تاهرت)	ตาฮารตุ (تاهرت)
7.4	สัจญามาสะห์ (سجلماسة)	สัจญามาสะห์ (سجلماسة)
7.5	ฟาส (فاس)	ฟาส (فاس)
7.6	อัล-ซุส (السوس)	ฏีรฟานะห์ (طرفانة)
7.7	อินดาลูส / สเปน (الأندلس)	กูร์ฎูบา / คอริโดวา (قرطبة)
7.8	ศอกลียะห์ (صقلية)	บัลรออม (بلرم)

8. แคว้น อัล-ไดล์ม (إقليم الديلم) มีเมืองอยู่ภายใต้การปกครอง 5 เมืองด้วยกัน

	จังหวัด	เมือง
8.1	กูมตุ (قومس)	อัล-ดัมฆอน (الدامغان)
8.2	ญีร์ญาน (جرجان)	ชะห์รูสตัน (شهرستان)
8.3	ฏอบรูสตัน (طبرستان)	อามัล (امل)
8.4	อัล-ไดล์มาน (الديلمان)	บรัวาน (بروان)
8.5	อัลคอซรุ (الجزر)	อะตาล (اتل)

9. อัลรีหาบ(الرحاب)มีเมืองอยู่ภายใต้ปกครอง 3 เมืองด้วยกัน

	จังหวัด	เมือง
9.1	อัล-วาน (الوان)	บิรซาอะห์ (برذعة)
9.2	อัครมีเนีย (أرمينية)	อัครดีบีล (أردبيل)
9.3	อาซร์ไบยาน(أذربيجان)	ตีบรีส (تبريز)

10. แคว้นอัลญะบาล (ภูเขา) انليم الجبال มีเมืองอยู่ภายใต้การปกครอง 3 เมืองด้วยกัน

	จังหวัด	เมือง
10.1	อัลไรย์ (الري)	อัลไรย์ (الري)
10.2	อัมฆาน (مغان)	อัมฆาน (مغان)
10.3	อัสฟะฮาน(أصفهان)	อัลยาฮูดียะห์ (اليهودية)

11. แคว้นคฺุสตาน(انليم خوزستان)มีเมืองอยู่ภายใต้การปกครอง 7 เมืองด้วยกัน

	จังหวัด	เมือง
11.1	อัลสูส(السوس)	-
11.2	ตัสตัต (تسترت)	ญุนดีسابูร (جندسابور)
11.3	ตัสตัต (تسترت)	ตัสตัต (تسترت)
11.4	อัสกัร มักรอม (عسكر مكرم)	อัสกัร มักรอม (عسكر مكرم)
11.5	อัลอะฮฺ วาซ (الأهواز)	อัลอะฮฺ วาซ (الأهواز)
11.6	อัลดูรอฎ (الدورق)	อัลดูรอฎ (الدورق)
11.7	รอมฮัรมาซ (رامهرمز)	อัลดูรอฎ (رامهرمز)

12. แคว้นเปอร์เซีย(อิหร่าน) اقليم فارس ปัจจุบัน มีเมืองอยู่ภายใต้การปกครอง 6 เมืองด้วยกัน

	จังหวัด	เมือง
12.1	อูรญาน (أرجان)	อูรญาน (أرجان)
12.2	อูรดีชีร์ คูรรอญ (أردشير خرة)	ซีราฟ (سیراف)
12.3	ดาร์ อับจ็รอด (دار ابجرد)	ดาร์ อับจ็รอด (دار ابجرد)
12.4	ชีรอซ (شیراز)	ชีรอซ (شیراز)
12.5	สาบูร์ (سابور)	ซะฮูร์สถาน (شهرستان)
12.6	อัศฏกอคคอร์ (اصطخر)	อัศฏกอคคอร์ (اصطخر)

13. แคว้นกัรฆาน(นัรฆาน) اقليم كرمان มีเมืองอยู่ภายใต้การปกครอง 5 เมืองด้วยกัน

	จังหวัด	เมือง
13.1	บูร์ดีชีร์ (بردسیر)	บูร์ดีชีร์ (بردسیر)
13.2	นัรฆาสีร์ (نرماسیر)	นัรฆาสีร์ (نرماسیر)
13.3	สีร์ญาน (سیرجان)	สีร์ญาน (سیرجان)
13.4	บีม (بیم)	บีม (بیم)
13.5	ญีร์พะต (جیرفت)	ญีร์พะต (جیرفت)

14. แคว้นสินธุ (อันลิม السنด) اقليم السند มีเมืองอยู่ภายใต้การปกครอง 5 เมืองด้วยกัน

	จังหวัด	เมือง
14.1	มักรอน (مکران)	บังจัญบุรี (بنجیور)
14.2	ฏูรอน (طوران)	กอดดาร์ (گودار)
14.3	อัลซันด์ (السند)	มันซูเราะห์ (المنصورة)
14.4	ไวฮินด์ (ویهند)	ไวฮินด์ (ویهند)
14.5	กอนูจญ์ (گنوج)	กอนูจญ์ (گنوج)

แคว้นที่กล่าวข้างต้นนั้น เป็นแคว้นที่อยู่ภายใต้การปกครองของราชอาณาจักรอิสลาม อับบาซียะฮ์ การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะประชาชนมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องภาษา เผ่าพันธุ์ วัฒนธรรม และแนวคิด แต่อย่างไรก็ตามราชวงศ์อับบาซียะฮ์ ภายใต้การนำของเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชีด ท่านได้พยายามเพื่อจะทำให้ประชาชนตีมีความเป็นเอกภาพอันเดียวกัน ซึ่งท่านใช้ระบบการปกครองแบบต่อเนื่องจากราชวงศ์อุมัยยะฮ์แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม

เคาะลีฟะฮ์จะเป็นผู้คัดเลือกวะลีย์แคว้นต่างๆ โดยผ่านวะซีรต์ฟิวด์ ด้วยความละเอียดรอบคอบ โดยคัดเลือกผู้ที่เชื่อถือได้ หลังจากนั้นจะกำหนดขอบเขตหรืออำนาจหน้าที่ให้วะลีย์ ซึ่งอำนาจหน้าที่ที่สำคัญ ได้แก่ ด้านการเงิน และด้านศาลฎีกา (Muhammad Husain, 2001 : 91)

นักปราชญ์ฟุคอฮอาอ์ได้กำหนดรูปแบบการแต่งตั้งวะลีย์ของราชอาณาจักรอิสลามมี 2 รูปแบบด้วยกัน

1. อัล-อิมาระฮ์ อัลคอเศาะห์ (al-Imarah al-Khasah)
2. อัล-อิมาระฮ์ อัลอามมะห์ (al-Imarah al-'Ammah)

อัลอิมาระฮ์ อัลคอเศาะห์ คือ เคาะลีฟะฮ์ทรงกำหนดงานของวะลีย์ในการปฏิบัติหน้าที่ไม่ว่าจะเป็นในด้านการฝึกอบรมทหาร ด้านการเมือง ที่มีความสงบสุขของประชาชนและการปฏิบัติศาสนกิจตรงตามกฎหมายอิสลาม และการจัดเก็บภาษี การรับบริจาค ตลอดจนการดูแลผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ รูปแบบนี้ได้ใช้ในยุคของราชวงศ์อุมัยยะฮ์และอับบาซียะฮ์ (Muhammad Husin, 2001 : 92)

อัลอิมาระฮ์ อัลอามมะห์ (al-'Ammah) คือ อำนาจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแคว้นขึ้นอยู่กัวะลีย์ ซึ่งมี 2 รูปแบบดังนี้

- 2.1 อิมาระฮ์ อัลอิสติคฟาอ์ คือ เคาะลีฟะฮ์ทรงคัดเลือกผู้ที่มีความสามารถและเชี่ยวชาญให้เป็นวะลีย์ตามแคว้นและทรงมอบอำนาจหน้าที่ดังนี้

- 1.1.1 ควบคุมดูแลการฝึกอบรมด้านการทหาร และดูพิจารณาเงินเดือนของทหารทั้งหมด

- 1.1.2 ควบคุมดูแลด้านหลักการศึกษา (al- Ahkam) และปฏิบัติตามการตัดสินของกอฎี

- 2.1.3 บริหารงานด้านการเก็บภาษีจากประชาชน และดูแลทรัพย์สินที่ได้รับจากการบริจาค พร้อมกับจัดสรรให้แก่ผู้ที่มีสิทธิ์

- 2.1.4 พิทักษ์รักษาศาสนา กำชับเรื่องความดี และห้ามปรามความชั่วร้าย

- 2.1.5 ดำเนินงานตามกรอบของศาสนา

- 2.1.6 ปฏิบัติหน้าที่เป็นอิมามในชุมชนต่างๆ หรือเป็นผู้นำในชุมชนต่างๆ

2.1.7 ให้ความสะดวกต่อผู้แสวงบุญ หรือผู้ที่ไปประกอบพิธีฮัจญ์ในนครมักกะฮ์ ในการเดินทางเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2.1.8 สร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติ ในแนวทางของพระองค์อัลลอฮ์ ต่อผู้ต่อต้านศาสนา หรือสร้างความเสียหายต่ออิสลามและจัดแบ่งทรัพย์สินขอนิมะห์⁸⁰

2.2 อีมาเราะห์ อัลอัสตีลาฮ์ คือ การแต่งตั้งวะลีย์ โดยบัญญัติให้ปกครองแคว้นต่างๆ และเคาะลีฟะฮ์ยุคทองมอหมายงานด้านการบริหาร และด้านการเมือง ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

2.2.1 มีอำนาจโดยตรงในการบริหารแคว้นหลังจากได้รับการยอมรับจากคอดีฟะฮ์ ให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว

2.2.2 ต้องปฏิบัติตามเคาะลีฟะฮ์ในเรื่องศาสนา

2.2.3 รวบรวมทรัพย์สินของประชาชาติที่บังคับเก็บตามข้อกำหนด

2.บรรดาวะลีย์ในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮาฎุน อีรรอฮิด ตามแคว้นต่างๆ มีดังนี้

2.1 แคว้นมะดีนะห์ มีบรรดาวะลีย์ คือ

2.1.1 อีสหากุ อิบน์ ฮีซา อิบน์ อะลี

2.1.2 อับดุลมะลิก อิบน์ ศอลีห์ อิบน์ อะลี อิบน์มุฮัมมัด อิบน์ อับดุลลอฮ์

2.1.3 มุซา อิบน์ ฮีซา อิบน์ มุซา

2.1.4 อิบรอฮีม อิบน์ มุฮัมมัด อิบน์ อิบรอฮีม

2.1.5 อับดุลลอฮ์ อิบน์ มุศอับ

2.1.6 อะลี อิบน์ ฮีซา อิบน์ มุซา

2.1.7 มุฮัมมัด อิบน์ อิบรอฮีม

2.1.8 บะการ อิบน์ อับดุลลอฮ์ อิบน์ มุศอับ

2.1.9 มุฮัมมัด อิบน์ อะลี

2.1.10 อะนู อัลบัคตารีย์

2.1.11 อะฮ์มัด อิบน์ มันบะห์

2.2 แคว้นมักกะห์ มีบรรดาวะลีย์ คือ

2.2.1 อัลอับบาส อิบน์ มุฮัมมัด อิบน์ อิบรอฮีม

2.2.2 สุไลมาน อิบน์ ญะอูฟิร อิบน์ สุไลมาน

⁸⁰ คือทรัพย์สินที่ได้รับจากสงครามต่อสู้กับศัตรู

- 2.2.3 มูซา อิบน์ อีซา อิบน์ มูซา
- 2.2.4 อับดุลลอฮ์ อิบน์ มุฮัมมัด อิบน์ อิบรอฮีม
- 2.2.5 อับดุลลอฮ์ อิบน์ คอสมุ อิบน์ อัลอับบาส
- 2.2.6 อับดุลลอฮ์ อิบน์ มุฮัมมัด อิบน์ อิมรอน
- 2.2.7 อับดุลลอฮ์ อิบน์ มุฮัมมัด อิบน์ อิบรอฮีม
- 2.2.8 อัลอับบาส อิบน์ มูซา อิบน์ อีซา
- 2.2.9 อะลี อิบน์ มูซา อิบน์ อีซา
- 2.2.10 มุฮัมมัด อิบน์ อับดุลลอฮ์ อิบน์ อัลอะษะมานียะฮ์
- 2.2.11 ฮัมมาด อัลบับารีย์
- 2.2.12 สุไลมาน อิบน์ ญะอฺฟัร อิบน์ สุไลมาน
- 2.2.13 อัล ฟัดล์ อิบน์ อัลอับบาส อิบน์ มุฮัมมัด
- 2.2.14 อะหมัด อิบน์ ฮิสมาฮิล อิบน์ อะลี

2.3 แคว้น อัลญะฮะญะฮ์ มีบรรดาศาะลีหฺ คือ

- 2.3.1 มูซา อิบน์ อีซา อิบน์ มูซา
- 2.3.2 มุฮัมมัด อิบน์ อิบรอฮีม
- 2.3.3 อับดุลลอฮ์ อิบน์ มุฮัมมัด อิบน์ อิบรอฮีม
- 2.3.4 ยะอฺกูบ อิบน์ อะบี ญะอฺฟัร
- 2.3.5 มูซา อิบน์ อีซา อิบน์ มูซา
- 2.3.6 อัลบาส อิบน์ อีซา อิบน์ มูซา
- 2.3.7 ฮิสฮาก อิบน์ อัลศอบาห์ อัลกินดียะฮ์
- 2.3.8 ญะอฺฟัร อิบน์ อะบีญะอฺฟัร

2.4 แคว้นอัลบัสเราะฮ์ มีบรรดาศาะลีหฺ คือ

- 2.4.1 มุฮัมมัด อิบน์ สุไลมาน อิบน์ อะลี
- 2.4.2 สุไลมาน อิบน์ อะบีญะอฺฟัร
- 2.4.3 อีซา อิบน์ ญะอฺฟัร อิบน์ อะบีญะอฺฟัร
- 2.4.4 คูไซมะฮ์ อิบน์ คอซิม
- 2.4.5 อีซา อิบน์ ญะอฺฟัร
- 2.4.6 ยะวีร์ อิบน์ ยะซีด
- 2.4.7 ญะอฺฟัร อิบน์ สุไลมาน
- 2.4.8 ญะอฺฟัร อิบน์ ญะอฺฟัร

- 2.4.9 อับดุลชากมัด อิบน์ อะลี
- 2.4.10 มาลิก อิบน์ อะลี อัลคอซาอีย์
- 2.4.11 อิสฮาก อิบน์ สุลัยมาน อิบน์ อะลี
- 2.4.12 สุลัยมาน อิบน์ อะบีญะอ์ฟัร
- 2.4.13 อัลหะสัน อิบน์ ยะมิต เม ลลา อะม็ร อัมม็นีน
- 2.4.14 ยะวีร อิบน์ ยะซีด
- 2.4.15 อิสฮาก อิบน์ อีซา อะลี

2.5 แคว้นคุรอซาน มีบรรดาระลีดังนี้

- 2.5.1 อะบู อัลอับบาส อัลคูซัย
- 2.5.2 ญะอ์ฟัร อิบน์ มุฮัมมัด อิบน์ อัลอ็ซอ์
- 2.5.3 อัลอับบาส อิบน์ ญะอ์ฟัร
- 2.5.4 อัลคอตรีฟ อิบน์ อะญอบ
- 2.5.5 สุลัยมาน อิบน์ รอซีด
- 2.5.6 ฮัมซะฮ์ อิบน์ มาลิก
- 2.5.7 อัลฟัดล อิบน์ ยะห์ยา อิบน์ คอลิด
- 2.5.8 มันศูร อิบน์ ยะซีด อิบน์ มันศูร
- 2.5.9 ญะอ์ฟัร อิบน์ ยะห์ยา
- 2.5.10 อะลี อิบน์ อีซา อิบน์ อะยูบ
- 2.5.11 ฮัรชะมะฮ์ อิบน์ อะยูบ
- 2.5.12 อัลอับบาส อิบน์ ญะอ์ฟัร

(Ibn al-Athir, 1987: 354-355)

2.6 แคว้นมัศร์(อียิปต์ปัจจุบัน) มีบรรดาระลีคือ

- 2.6.1 มุซา อิบน์ อีซา อิบน์มุซา อิบน์ อะห์มัด
- 2.6.2 มุสลิมะห์ อิบน์ ยะห์ยา
- 2.6.3 มุฮัมมัด อิบน์ ชุไฮร์
- 2.6.4 ดาวูด อิบน์ ยะซีด
- 2.6.5 อิบรอฮีม อิบน์ คอลิ์
- 2.6.6 อิบรอฮีม อิบน์ มุฮัมมัด อิบน์ อิบรอฮีม

2.7 แคว้นอัลยะมัน (แยแมน) มีบรรดาระลีคือ

2.7.1 อับดุลลอฮ์ อิบน์ มุสอับ

2.7.2 อะห์มัด อิบน์ อิลมาอิล อิบน์ อะลี

2.7.3 ฮัมมาด อิบน์ อัลบารบารี

2.7.4 อับดุลลอฮ์ อิบน์ มาลิก

2.8 แคว้นติมัส (ตามัสกัส) มีระลีคือ

2.8.1 อัลหะสัน อิบน์ อิมรอน

2.9 แคว้นโมซูล มีระลีคือ

2.9.1 อับดุลมาลิก อิบน์ คอลีห์

2.10 แคว้นอัฟริกา มีระลีคือ

2.10.1. ยะซีด อิบน์ ฮาติม

3. อัลดีวาน (al-Diwan)

ความเป็นมาของระบบดีวาน

อัล-ดีวาน(al-Diwan) เป็นคำในภาษาเปอร์เซีย ซึ่งได้แปลเป็นภาษาอาหรับ หมายถึงการบันทึกหรือสถานที่จัดเก็บเอกสารสำคัญต่างๆ ในการบริหารการปกครองราชการแผ่นดิน และการดูแลด้านการคลังของราชอาณาจักรเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เปรียบเสมือนกระทรวงต่างๆ ในยุคปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามอัลดีวานในที่นี้ หมายถึง การจัดระบบเพื่อดูแลด้านเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการปกครองของราชอาณาจักร ไม่ว่าจะเป็นในด้านใดก็ตาม (Muhammad Husain, 2001 : 94 , ‘Umar Hafiz, 1996 : 256)

ประวัติความเป็นมาของอัลดีวานนั้น เกิดขึ้นในสมัยของเคาะลีฟะฮ์ อุมัร อิบน์ ค็อฏฏอบ⁸¹ และได้พัฒนามาเรื่อยๆ โดยเคาะลีฟะฮ์ของราชวงศ์อุมัยยะห์ เคาะลีฟะฮ์ของราชวงศ์อับบาซียะห์ ตลอดจนยุคของเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อีรรอซิด ท่านได้บริหารโดยใช้ระบบดีวานและได้แบ่งหน้าที่รับผิดชอบตามความสำคัญของดีวานต่างๆ สำหรับดีวานที่สำคัญ ในยุคของท่าน คือ

⁸¹ อุมัร อิบน์ ค็อฏฏอบ ท่านเป็นเคาะลีฟะฮ์คนที่ 2

- 3.1 ดีวาน อัลคอรอจ (al-Kharaj)
- 3.2 ดีวาน อัลบะรีด (al-Barid)
- 3.3 ดีวาน นะพะกอด (al-Nafaqat)
- 3.4 ดีวาน อัลดิยัต (al-Diyah)
- 3.5 ดีวาน อัลมะวะลีย์ และอัลฆุลามาน (al-mawaly , al khulaman)
- 3.6 ดีวาน อัลรชากฮิล (al-Rasa 'il)
- 3.7 ดีวาน อัลฮะวะอิจ (al-Hawa 'ij)
- 3.8 ดีวาน อัลอะห์ซาม (al-Ahsham)
- 3.9 ดีวาน อัลมินฮะ (al-Minha)
- 3.10 ดีวาน อัลอัครอห์ (al-Akrah)

3.1 ดีวาน อัลคอรอจญ์ (al-Kharaj)

อัลคอรอจญ์ หมายถึง ภาษีที่ดินซึ่งมีผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ไม่ใช่อิสลาม

ดีวาน อัลคอรอจญ์ หมายถึง การควบคุมรายงานการเก็บภาษีและบันทึกการใช้จ่าย ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบรวบรวมภาษี พร้อมรายได้อื่นๆ ของทุกแคว้นไว้รวมกับการบันทึก การใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือผู้ยากจนหรือผู้ที่มีความจำเป็นและนำส่งส่วนที่เหลือไปยังศูนย์กลางของราชอาณาจักรต่อไป

(Muhammad Husin, 2001 : 99)

ในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด มีดีวานอัลคอรอจที่ศูนย์กลาง เพื่อความสะดวกในการจัดวางแผนงบประมาณของราชอาณาจักรทั้งหมด และจัดเตรียมการติดต่อสื่อสาร การรับจ่ายจากแคว้นต่างๆ ('Umar Hafiz Sharif, 1996 : 267)

3.2 ดีวาน อัลบะรีด (al-Barid)

อัลบะรีด เป็นที่มาจากภาษาอาหรับ ซึ่งแปลว่า การสื่อสารทางด้านไปรษณีย์ และอัลบะรีดยังหมายถึง การให้บริการการสื่อสารชาวต่างชาติ จากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่ง และมีหน้าที่คอยส่งข่าวทางการจากศูนย์กลางการปกครองไปยังแคว้นต่างๆ โดยรับข่าวของเคาะลีฟะฮ์ส่งไปยังวะลีย์แคว้นนั้นๆ และนำข่าวของวะลีย์ไปยังเคาะลีฟะฮ์หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ซอฮิบ อัลบะรีด นั้นเป็นสายลับของเคาะลีฟะฮ์ เพื่อควบคุมดูแลการบริหารการปกครองของวะลีย์ เพื่อควบคุมดูแลการบริหารการปกครองของวะลีย์ตามแคว้นต่างๆ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนี้ เรียกว่า "ซอฮิบ อัล-บะรีด" (Sahib al-Barid) (Muhammad Husain, 2001 : 105 - 106)

การให้บริการเช่นนี้ได้เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ซึ่งเป็นยุคของเคาะลีฟะฮ์มุอวิยะฮ์ อิบน์ อะบีซุฟยาน หลังจากนั้นได้พัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ จนถึงยุคอับดุลมาลิก อิบน์ มัรวาน และยุคราชวงศ์

อับบาสียะฮ์ ได้จัดตั้งดีวานอัลบะรียัดที่ศูนย์กลางการปกครองที่เมืองบัสแดด (แบกแดด) การดำเนินการดังกล่าวยังคงดำเนินต่อไปจนถึงยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด (Muhammad Husain, 2001 : 105-107)

การให้บริการโดยใช้ระบบดีวานอัลบะรียัด ในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้การบริการในส่วนของการปกครองราชอาณาจักรเท่านั้น ไม่ได้ให้บริการต่อชุมชนทั่วไป หน้าที่รับผิดชอบของ ซอฮิบู อัลบะรียัด นั้นคือ ติดตามและให้ความสำคัญในเรื่องการดูแลและให้ความช่วยเหลือต่อเคาะลีฟะฮ์และผู้บริหารอื่นๆ ในการปกครองราชอาณาจักร เช่น การควบคุมความปลอดภัยจากศัตรู สำนักงานดีวานอัลบะรียัดเปรียบเสมือนสำนักงานข่าวกรองดูแลความปลอดภัยในปัจจุบัน และในขณะเดียวกันหน้าที่หลักของ ซอฮิบู อัลบะรียัด คือ ส่งข่าวที่ได้รับจากตัวแทน(วะลีย)แคว้นต่างๆ ให้กับเคาะลีฟะฮ์ (Hasan Ibrahim Hasan, 1983 : 269 - 270)

3.3 ดีวาน นะฟะกอด (al-Nafaqat)

เป็นดีวานที่คอยควบคุมความต้องการใช้จ่ายของเคาะลีฟะฮ์ในราชวังและการใช้จ่ายของราชอาณาจักรในทุกๆด้าน เช่น การใช้จ่ายด้านอาวุธสงคราม เสื้อผ้าชุดทหาร ตำรวจ และเงินเดือนทหาร ตำรวจ ซึ่งดีวานนี้ถือได้ว่ามีความสำคัญมากในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด (Muhammad Husain, 2001 : 100)

3.4 ดีวาน อัลยุนด์ (al-Jund)

เป็นดีวานที่คอยปฏิบัติหน้าที่ดูแลความปลอดภัยและความเรียบร้อยเพื่อให้มีความสงบสุขจากผู้กระทำผิดและผู้ไม่หวังดีต่อราชอาณาจักร ดีวานนี้จะมีการบันทึกรายชื่อกองทหารและตำรวจ และกำหนดเงินเดือนของทหารอีกด้วย

การเพิ่มจำนวนประชากรชาติของราชวงศ์อับบาสียะฮ์ ทำให้เพิ่มจำนวนทหารมากยิ่งขึ้นซึ่งนับได้ว่าจำนวนทหารของราชวงศ์อับบาสียะฮ์ในยุคนั้น มีจำนวนมาก เฉพาะแคว้นอิรักอย่างเดียวนั้นถึง 125,000 นาย ที่ได้รับเงินเดือนประจำจากรัฐบาล ในช่วงราชวงศ์อับบาสียะฮ์เข้าสู่ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านการปกครองทหารในยุคนั้นได้รับเงินเดือนถึง 20 ดริฮัมในขณะเดียวกันก็มีทหารอาสาสมัครจากประชาชนทั่วไปที่พยายามเข้าทำสงครามด้วยความศรัทธา ราชวงศ์อับบาสียะฮ์ ได้แบ่งการทหารออกเป็นหลายๆ ฝ่าย เช่น ฝ่ายทหารม้า ซึ่งใช้ดาบเป็นอาวุธ ส่วนใหญ่จะเป็นชาวอาหรับ ฝ่ายทหารเดินเท้า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวเปอร์เซีย

ในยุคการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด ท่านได้กำหนดสถานที่เฉพาะในการบริหารด้านการทหาร ทหารที่อาศัยในสถานที่ดังกล่าวทางรัฐบาลได้ให้ที่ดินเพื่อทำการเพาะปลูกเป็นสถานที่ปลูกต้นไม้บานาพรรณ หลากหลายชนิดที่มีความสมบูรณ์และร่มรื่นมาก และยังเป็นสถานที่พบปะ

บรรดานักวิชาการในยุคหนึ่งอีกด้วย ในขณะที่เดียวกันเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจพร้อมกับใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาวิชาความรู้ (Khai al-din hj Muhammad, 1979 : 165)

3.5 ตีวาน อัลดิยัต (al-Diyah)

คือคอบดูแลทรัพย์สินที่ฝ่ายผู้มาจ่ายให้แก่ทายาทผู้ถูกฆ่า อัลดิยัตในที่นี้หมายถึง ทรัพย์สินที่ฝ่ายผู้มาจ่ายให้แก่ทายาทผู้ถูกฆ่า(สินไหมทดแทน) โดยการจ่ายอูฐ 100 ตัว หรือแพะ 1000 ตัว หรือทองคำ 1000 ดีนาร์ (4,250 กรัม) (Muhammad Yusuf Musa, 2545 : 11)

3.6 ตีวานอัลมะวาลีย์ และอัลฆิลมาน (al-Mawaly , al-Ghilaman)

เป็นตีวานที่ดูแลและติดตามและบันทึกรายชื่อของอัลมะวาลีย์⁸² และควบคุมดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด

3.7 ตีวานอัลรอซาอิล (al-Rasa'il)

เป็นตีวานที่คอยบันทึกเอกสาร หนังสือเข้า-ออกจากราชอาณาจักร

3.8 ตีวานอัลฮาวาอิจ (al-Hawa'ij)

เป็นตีวานที่คอยติดตามดูความต้องการของประชาชนที่จำเป็นในการให้ความช่วยเหลือ

3.9 ตีวานอัลอะห์ชาม (al-Ahsham)

เป็นตีวานที่คอยติดตามดูแลพนักงาน เจ้าหน้าที่ในพระราชวัง

3.10 ตีวานอัลมินฮะ (al-Minha)

เป็นตีวานที่คอยควบคุมติดตามให้ทุนการช่วยเหลือต่อผู้ลำบาก

3.11 ตีวานอัลอัครอห์ (al-Akrah)

เป็นตีวานที่ควบคุมดูแลติดตามในการพัฒนา ซ่อมแซมถนนหนทาง คูระบ่าน้ำ สะพาน และอื่นๆ

⁸² “อัลมะวาลีย์” เป็นคำพหูพจน์จากว่า “มาลา” ซึ่งหมายถึง บรรดาเชลยศึกที่ถูกจับเป็นทาสและได้รับการปล่อยเป็นไทอีกครั้งหนึ่ง

ดีความต่างๆเหล่านี้มีอำนาจโดยตรงในหน้าที่รับผิดชอบ และจะบริหารงานเป็นแคว้นต่างๆ ซึ่งอำนาจส่วนกลางจะไม่มายุ่งเกี่ยว นอกจากจะเกิดปัญหาเลวร้าย และปัญหาผู้ที่ต่อต้านภาษีต่างๆ (Hasan Ibrahim Hasan, 1983 : 268 - 269)

ด้านการคลัง

เป็นหน้าที่ที่สำคัญในการบริหารการปกครองตามรูปแบบอิสลามต้องดูแลบริหารการเงินและการคลัง โดยมีดีความหรือกระทรวงเฉพาะ ซึ่งเป็นที่รู้จักตามรูปแบบอิสลามว่า “ดีความบัยตุลมาล”⁸³ (Baitu al-mal) ซึ่งมีหน้าที่จัดวางแผนงบประมาณค่าใช้จ่ายของราชอาณาจักร และกำหนดการเก็บภาษีต่างๆ อย่างถูกต้อง สำหรับรายได้ของราชอาณาจักรอับบาซียะฮ์ โดยเฉพาะยุคของเคาะลีฟะฮ์ฮารูน อัรรอชิด อาจแบ่งได้ดังนี้

1. อัลฆอมีมะห์ (al-Ghanimah)
2. อัลคอรอญญ์ (al-Kharraj)
3. อัลศอตาฆตุ (al-Sadagat)

4.1 อัลฆอมีมะห์คือ ทรัพย์สินที่ได้รับจากสงครามกับศัตรูอิสลาม หลังจากได้รับชัยชนะ ทรัพย์สินถูกกำหนดในอัลกุรอานว่า

﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ
فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ
وَأَبْنِ السَّبِيلِ﴾

“ และพึงรู้เถิดว่า แท้จริงสิ่งใดที่พวกเจ้าได้มาจากการทำศึกนั้น แนนอนหนึ่งในห้าเป็นของอัลลอฮ์ และเป็นของรอซูล และเป็นของญาติที่ใกล้ชิด และบรรดาเด็กกำพร้า และบรรดาผู้ขัดสน และผู้เดินทาง...” (อัลอันฟาล, 8 : 41)

4.2 อัลคอรอญญ์ คือ ภาษีที่ดิน

รายได้อัลคอรอญญ์ เป็นรายได้ของราชอาณาจักรเช่นกัน ซึ่งรวมอยู่ 3 อย่าง คือ

⁸³ บัยตุลมาล คือ กองคลังที่เก็บทรัพย์สินต่างๆที่เป็นรายได้ของรัฐ / ระบบบัยตุลมาลได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกที่นครมาดีนะฮ์โดยเคาะลีฟะฮ์ อุมัร อิบนุ อัลค็อฏฏอบ (คตมบรรณ บากา, 2536 : 47)

4.2.1.ภาษีที่ดินซึ่งผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ไม่ใช่อิสลาม แต่อยู่ภายใต้อำนาจราชอาณาจักรอิสลาม

4.2.2.ภาษีญิซยะฮ (Jizyah) คือ ภาษีรายหัวที่เก็บจากผู้ที่ไม่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรอิสลาม ภาษีดังกล่าวเปรียบเสมือนการจ่ายระชาตของมุสลิม

4.3.3.ภาษีจากผู้เข้ามาทำธุรกิจในประเทศอิสลาม (Muhammad al-Khudri bek, 2001 : 119-121)

4.3 ซัลศอดตะกอด คือ เงินบริจาคจากมุสลิมที่ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคให้แก่ราชอาณาจักร หรือเงินระชาตต่างๆ เช่น

4.3.1 ระชาตสัตว์ คือ อูฐ วัว แพะ

4.3.2 ระชาตเงินตรา ทองคำ ตามเปอร์เซ็นต์ที่กำหนดในหลักฟิฏฮ์

4.3.3 ภาษีรายได้สิบชักหนึ่ง ภาษีหนึ่งในห้าของผลผลิตจากเหมืองแร่และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ภาษีที่เรียกจากผู้มิใช่มุสลิม (แทนการต้องเป็นทหาร) ภาษีศุลกากร ภาษีเกลือและการประมง ภาษีที่เจ้าของร้านค้าต้องเสียในการใช้สถานที่สาธารณะ ภาษีโรงงาน และอื่นๆ

การกำหนดรายจ่ายของราชวงศ์อับบาซียะฮ์โดยเฉพาะยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด ซึ่งเน้นถึงความ เป็นอยู่ที่ดีของประชาชาติ ซึ่งได้จัดการใช้จ่ายจากคลังทรัพย์สินบัยตุลมาลดังนี้

1.รายจ่ายเงินเดือนสำหรับผู้บริหารราชอาณาจักร เช่น เงินเดือนวะซีร วะลีย กอฎี และพนักงานเจ้าหน้าที่ ดิรานต่างๆ รวมทั้งเงินเดือนทหาร

2.จัดงบประมาณเพื่อเตรียมในด้านทหาร ไม่ว่าจะเป็นชุดทหาร อาวุธต่างๆ อาหาร และอื่นๆ

3.จัดงบประมาณ เพื่อซ่อมแซมถนนหนทาง พัฒนาศายน้ำ ขุดบ่อน้ำ สร้างคูระบายน้ำ และท่อส่งน้ำไปตามบ้านเรือนของประชาชนและสร้างสะพานตามความจำเป็น

4.จัดงบประมาณ เพื่อมอบให้กับแคว้นมักกะห์ มะดีนะห์ และมัสยิดต่างๆ เพื่อปรับปรุงพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้ดีขึ้น

5.จัดงบประมาณในการก่อสร้างอาคารต่างๆ เช่น ศาลทหาร อาคารส่งเสริมการ พัฒนาเพื่อเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่อิสลาม และอารยธรรมอิสลาม

6.จัดเตรียมกองทุนช่วยเหลือให้แก่ประชาชาติทุกระดับชั้น 7.จัดงบประมาณ เพื่อเป็นอาหารและอื่นๆ ให้กับผู้ถูกคุมขังในเรือนจำ

ด้านการศาล

ระบบการศาลการตัดสินในยุคของเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด ได้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นบรรดาอูลามายะฮ์ มุญาญตะฮิด⁸⁴ เริ่มลดน้อยลง ซึ่งสาเหตุจากการกำเนิดของมัชฮับทั้ง 4 จากจุดนี้บรรดาอูญี⁸⁵ ได้พิตวา⁸⁶ หรือออกหลักการตามทัศนะมัชฮับของมัชฮับทั้ง 4 ที่อิรักได้พิตวาและดำเนินการตัดสินตามทัศนะของมัชฮับสะนาฟิยะ ที่ซามตามมัชฮับมะลิกีย ที่ชัยปต์ตามมัชฮับซาฟิยะ (Hasan Ibrahim Hasan, 1983 : 291)

1. กุญญ์ อัลญุญญ (Qadi al-Quudah)

ในยุคการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด ได้มีการปรับปรุงพัฒนาระบบใหม่ โดยมีตำแหน่งใหม่ในด้านศาลการตัดสิน คือ ตำแหน่ง " กุญญ์ อัลญุญญ (Qadi al-Quudah)" ⁸⁷ ผู้ที่ได้รับตำแหน่งนี้ คืออะบูญูฟุฟ ยะกูบ อิบน์ อิบรอฮีม เป็นผู้เขียนตำรา " อัลคอรอญญ" ทำนอยู่ตำแหน่งนี้จนเสียชีวิตในปีค.ศ. 182 ซึ่งตำแหน่งนี้จะอยู่ที่ศูนย์กลางการปกครองที่เมืองบัสตาต(แบกแดด) และได้ดำเนินการบริหารด้านการศาลของราชอาณาจักรโดยมีหน้าที่รับผิดชอบคอยควบคุมดูแลกิจการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินคดีที่ศูนย์กลางและแคว้นต่างๆ และคอยทำหน้าที่เป็นตัวแทนของเคาะลีฟะฮ์ในการตัดสินคดีต่างๆของประชาชาติ (Faruq 'Umar Fawzi, 1989 : 32)

เคาะลีฟะฮ์ทรงมอบหมายให้ กุญญ์อัลญุญญ แต่งตั้งกุญญ์ประจำแคว้นและให้ติดตาม กำกับดูแลการปฏิบัติงานของกุญญ์อีกด้วย และให้สิทธิแก่กุญญ์ อัลญุญญ มีอำนาจในการถอดถอนกุญญ์ประจำแคว้นเมื่อกุญญ์นั้นๆไม่สมควรอยู่ในตำแหน่งต่อไป (Muhammad al-Zuhaili, 1665 : 228)

2. การแต่งตั้งกุญญ์ในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด

ความสำคัญของกุญญ์นั้นไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการปกครองในราชอาณาจักรอิสลาม ด้วยเหตุนี้การแต่งตั้งกุญญ์จึงจำเป็นต้องคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม เคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด กำหนดให้กุญญ์ อัลญุญญ อะบูญูฟุฟ ยะกูบ อิบน์ อิบรอฮีม เป็นผู้คัดเลือกและเสนอให้กับเคาะลีฟะฮ์เพื่อเป็นกุญญ์ของเมืองหลวงอิรักและกุญญ์แคว้นต่างๆ

⁸⁴ นักปราชญ์ที่ให้คำชี้ขาดในปัญหาต่างๆ

⁸⁵ ผู้พิพากษา

⁸⁶ ให้คำชี้ขาด

⁸⁷ กุญญ์ อัลญุญญ คือ หัวหน้าผู้พิพากษา ซึ่งเป็นผู้บริหารความยุติธรรม และเป็นหัวหน้าสูงสุดด้านกฎหมายของราชอาณาจักรอิสลาม

สำหรับเมืองหลวงอิรักได้แต่งตั้งอะบูยูซุฟเป็นกฏูฏีเอง หน้าที่รับผิดชอบดังกล่าวเป็นของกฏูฏี อัลญูฏูฏีที่จะเสนอบุคคลที่เหมาะสมจากบรรดาอุละมาอ์ และได้เลือกจากนักวิชาการท่านอื่นๆ เพื่อเสนอเป็นกฏูฏีตามแคว้นต่างๆ เช่น อิรัก คูรอซาน, ซาม, ลีบีปต์ และแคว้นอื่นๆ จากนั้นเคาะลีฟะฮ์ได้มอบอำนาจต่อกฏูฏี อัลญูฏูฏี เพื่อแต่งตั้งกฏูฏีแคว้นอื่นๆ

การแต่งตั้งกฏูฏีและวะลีฮ์ของแคว้นต่างๆ ในยุคการปกครองของราชวงศ์อับบาซียะฮ์ช่วงแรก โดยเฉพาะเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด ท่านจะคัดเลือกผู้ที่เหมาะสม มีความน่าเชื่อถือในบรรดาอุละมาอ์ และนักปราชญ์ฟิกฮ์จากสายตระกูลที่ดี ในการนี้เพื่อยกระดับระหว่างประชาชนเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม บรรดาอูกฏูฏีเหล่านั้น จะให้การตัดสินระหว่างประชาชน ซึ่งพวกเขาส่วนใหญ่เชี่ยวชาญวิชาความรู้ในด้านการศึกษาฟิกฮ์และกฎหมายอิสลาม (Muhammad al-Zuhaili, 1995:228)

การคัดเลือกกฏูฏีของเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด ท่านจะขอความช่วยเหลือ และปรึกษาประชาชนในแคว้นนั้นๆ เพื่อแต่งตั้งเป็นกฏูฏีต่อไป และท่านจะไม่แต่งตั้งกฏูฏี นอกจากจะได้รับข้อเสนอแนะและเห็นชอบจากกฏูฏี อัลญูฏูฏี

หลังจากเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด ได้แต่งตั้งกฏูฏีประจำเมืองหลวงแบกแดด และแคว้นต่างๆ ท่านทรงมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้เป็นเอกเทศในการปฏิบัติเพื่อดำเนินอย่างเต็มที่และสมบูรณ์แบบกับการบริหารบ้านเมือง และเมื่อกฏูฏีอยู่ในศาลแล้วจะได้ทำหน้าที่โดยนำกฎหมายอิสลาม (กฎหมายชะรีอะฮ์) มาบังคับใช้ กฏูฏี อัลญูฏูฏี ประกาศให้กฏูฏีแคว้นต่างๆ บังคับใช้กฎหมายอิสลาม เช่นกัน โดยที่เคาะลีฟะฮ์และวะลีฮ์ของแคว้นต่างๆ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการตัดสินของกฏูฏี ในคดีการฟ้องร้องต่างๆ ด้วยเหตุนี้ทำให้กฏูฏีจะได้ตัดสินคดีในศาลด้วยความยุติธรรมแก่ประชาชนทุกคนได้ และการฟ้องร้องคดีนั้นได้ดำเนินการอย่างรวดเร็วโดยไม่แยกชนชั้นวรรณะและไม่มีการแทรกแซงจากผู้ทั้งสิ้น การมอบหมายอำนาจหน้าที่ดังนี้ กฏูฏีได้บรรลุถึงการเอกเทศและอิสระจากเคาะลีฟะฮ์และวะลีฮ์ในการตัดสินคดีต่าง (Muhammad al-Zuhaili, 1995 : 231)

3. การถอดถอนกฏูฏีออกจากตำแหน่ง

หากเราศึกษาประวัติศาสตร์สมัยอุมัยยะฮ์พบว่าบรรดาอูกฏูฏีส่วนใหญ่ที่ถูกถอดถอนจากตำแหน่งไปพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงวะลีฮ์ของแคว้นโดยปริยายกฏูฏีก็ออกจากตำแหน่งโดยปริยายแต่ในสมัยราชวงศ์อับบาซียะฮ์ผู้พิพากษาที่ถูกถอดถอนจำนวนน้อย เพราะส่วนใหญ่จะอยู่ในตำแหน่งตลอดกาล (Muhammad al-Zuhaili, 1995 : 234)

การเลือกกฏูฏีแคว้นต่างๆ จะพิจารณาผู้ที่มีความรู้ความสามารถทุกๆ ด้านโดยเฉพาะด้านวิชาการฟิกฮ์ ด้านกฎหมายอิสลาม ซึ่งผู้ที่ถูกคัดเลือกเป็นกฏูฏีในยุคนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีความรู้ในด้านฟิกฮ์อยู่แล้ว เป็นผู้เฒ่าในศาสนา เป็นอุละมาอ์ที่รู้จักกัน เพราะบรรดาอุละมาอ์และผู้รู้ในศาสนานั้น

พวกเขาเป็นผู้เพียรพยายามที่จะให้เกิดความยุติธรรมในราชอาณาจักรนี้ เพื่อจะได้คุ้มครองสิทธิและทรัพย์สินของประชาชนที่ใหญ่ที่สุด พวกเขาพยายามจะให้ประชาชนทั้งหลายมีความใกล้ชิดกับบรรดาอูลมะฮู และเพื่อช่วยเหลือกิจการของราชอาณาจักรในการแบ่งเบาภาระของเคาะลีฟะฮฺ (Muhammad al-Zuhaili, 1995 : 235)

อย่างไรก็ตามบรรดาอูลมะฮูและนักปราชญ์ฟุฎฮฮาที่เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอิสลามก็ไม่ตอบรับตำแหน่งกฏูฏี ซึ่งท่านแรกที่ปฏิเสธตำแหน่งนี้ คือ อิบน์ อุมร์ ในยุคคูลาฟาฮฺ อับรอฮิม และในยุคอุมัยยะฮฺก็มีบรรดาอูลมะฮูจำนวนมากที่ไม่ตอบรับตำแหน่งนี้เช่นกัน ต่อมายุคอับบาสียะฮฺโดยเฉพาะในยุคเคาะลีฟะฮฺ ฮารูน อับรอฮิม การแต่งตั้งผู้พิพากษาเป็นไปด้วยความยากลำบาก ซึ่งเกิดจากสาเหตุดังนี้

1. ความนอบน้อมต่อมตนของบรรดาอูลมะฮูในการรับตำแหน่งเพราะมีรายงานจากหะดีษถึงการตีฮิบ⁸⁸ในตำแหน่งกฏูฏีในอิสลามเพราะจะถูกตรวจสอบกับตำแหน่งกฏูฏีในโลกนี้และโลกหน้าและต้องรับภาระหน้าที่รับผิดชอบดูแลประชาชน ด้วยเหตุนี้ทำให้บรรดาอูลมะฮูไม่ตอบรับและกลัวกับตำแหน่งนี้กลัวกับการตัดสินที่ผิดพลาดระหว่างประชาชน

2. การนอบน้อมกับโลกคุณยານั้น หากมีตำแหน่งหน้าที่การงานเป็นกฏูฏีแล้วกลัวจะไม่มีเวลาในการประกอบอิบาดะฮฺต่อพระองค์อัลลอฮฺ

3. ต้องใช้เวลากับวิชาความรู้กระทำกรวินิจฉัย (อิญญูดิฮาด) พร้อมกับทำหน้าที่เผยแพร่และสอนวิชาความรู้ให้ผู้อื่น ซึ่งบรรดาอูลมะฮู คิดว่าเป็นงานที่จำเป็นมากกว่ากฏูฏี

4. กลัวการลำเอียงของเคาะลีฟะฮฺและวะลียในสำนักมัซฮับที่แตกต่างกัน

5. กลัวการเข้ามาใช้อำนาจของเคาะลีฟะฮฺและวะลียในศาลการตัดสินและขอกับกฏูฏีให้ลำเอียงในบางคดี (Muhammad al-Zuhaili, 1995 : 236)

ด้วยเหตุดังกล่าวบรรดาอูลมะฮูจึงมีกฎเกณฑ์กับเคาะลีฟะฮฺ และวะลีย คือ

1. การตัดสินคดีต่างๆ เป็นอำนาจของกฏูฏีผู้เดียว

2. เคาะลีฟะฮฺ ไม่มีสิทธิก้าวล่วงกับกระบวนการพิจารณาคดีของศาล

3. มีข้อตกลงระหว่างเคาะลีฟะฮฺ⁸⁹ กับกฏูฏีในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล ถึงแม้ว่าจะเป็นญาติและบรรดาผู้นำในราชวงศ์ก็ตาม

4. การตัดสินคดีต่างๆ ต้องให้ความยุติธรรมกับประชาชนทุกระดับชั้น

5. เคาะลีฟะฮฺต้องวางข้อกำหนดมิให้ผู้อื่นล่วงละเมิดอำนาจศาลในการตัดสินคดี

นี่คือสาเหตุที่บรรดาอูลมะฮูปฏิเสธตำแหน่งผู้พิพากษาซึ่งจะเห็นได้ในประวัติศาสตร์บรรดาอูลมะฮูที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาแต่ปฏิเสธไม่ยอมรับได้แก่

⁸⁸ การระมัดระวังกับโทษที่จะเกิดขึ้นต่อผู้กระทำผิด

⁸⁹ คือสัญญาด้วยความยุติธรรมต่อการตัดสินไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้องหรือผู้หลักผู้ใหญ่ในราชวงศ์ก็ตาม

1. อิมามมุฮัมมัดอิบน์ อิดริส อัลซาฟีฮีย ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ไม่รับตำแหน่งผู้พิพากษา (กอฎี) ที่ได้รับการเสนอจากเคาะลีฟะฮ์

2. อัลอิมาม มาลิก อิบน์ อานัส ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ไม่รับตำแหน่งผู้พิพากษาในยุคอับบาซียะฮ์

3. อัลมุหริรีย อิบน์ อับดุลรอฮมาน อัลมัชมูมีย

เคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อีรรอซิด ได้เสนอท่านเพื่อแต่งตั้งท่านเป็นผู้พิพากษาเมืองอัลมะดีนะฮ์ โดยจะให้ค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนจำนวน 4,000 ดินาร์ ท่านก็ไม่รับตำแหน่งนี้

4. อับดุลลอฮ์ อิบน์ ฟารุค อัลฟารีস্য

ท่านเป็นนักปราชญ์ฟุคอฮาอ์ในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อีรรอซิด และถูกเสนอเพื่อแต่งตั้งเป็นกอฎี แต่ท่านไม่รับตำแหน่งนี้ เพราะท่านไม่ชอบกับตำแหน่งนี้มาก และยังมีอีกหลายท่านในบรรดาอูละมาอ์ และนักปราชญ์ฟุคอฮาอ์ที่ไม่ตอบรับกับการเสนอตำแหน่งกอฎี

(Muhammad al-Zuhaili, 1995 : 236) นับว่าเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อีรรอซิด คือ ตำแหน่ง "กอฎีอัลกอฎอฎ" ⁹⁰ ซึ่งมีสาเหตุอันเนื่องมาจากกรวยอาณาเขตของราชอาณาจักรอิสลาม อย่างกว้างขวางทำให้น้ำที่รับผิดชอบของเคาะลีฟะฮ์เพิ่มมากยิ่งขึ้น ฉะนั้นเพื่อลดภาระหน้าที่ของ

เคาะลีฟะฮ์ จึงจำเป็นต้องมีตัวแทนในการตัดสินคดีต่างๆ เพื่อให้สะดวกกับการตัดสินอีกด้วย ตำแหน่งนี้เปรียบเสมือนรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นตำแหน่งที่เป็นเอกเทศระหว่างเคาะลีฟะฮ์ และวะลีย สำหรับกอฎี อัลกอฎอฎ เป็นผู้ใกล้ชิดกับเคาะลีฟะฮ์ตลอดเวลาซึ่งบางครั้งจะเรียกว่า "กอฎี เคาะลีฟะฮ์" เป็นผู้กำหนดงานสำคัญและบางครั้งออกเดินทางพร้อมๆ เคาะลีฟะฮ์ในการทำหน้าที่อื่นๆ หลังจากอะบูยูซุฟได้รับตำแหน่งนี้ท่านพยายามปรับเปลี่ยนให้มีชุดการแต่งกายเฉพาะของกอฎี เพื่อไม่ให้เหมือนประชาชนทั่วไปและเพื่อให้เป็นที่รู้จักระหว่างประชาชนทั่วไปกับกอฎี

สำหรับ กอฎี อัลกอฎอฎ ที่เมืองบัสตาด(แบกแดด) นั้น จะมีติวานเฉพาะเป็นที่รู้จักในนาม "ติวานกอฎี อัลกอฎอฎ" ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่ติวานที่สำคัญๆ ดังนี้

1. อัลฮาญิบ (ผู้ควบคุมดูแล)

2. อัลกาติบ (ผู้บันทึกคดีต่างๆ)

3. อาริด อัลอะห์กาม (ผู้เสนอคดีฟ้องร้อง)

4. ผู้ดูแลสำนักงานติวาน คือ ควบคุมระบบศาล และเป็นผู้กำหนดงานกอฎีเมืองหลวง (ศูนย์กลาง) และแคว้นต่างๆ

⁹⁰ บางครั้งจะเขียนว่า "กอฎี เคาะลีฟะฮ์"

ในช่วงแรกเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด ได้แต่งตั้งตำแหน่ง กุฎี อัลญุกฏู เฉพาะที่เมือง บัฆดาต (แบกแดด) เท่านั้น ต่อมาได้แต่งตั้ง กุฎี อัลญุกฏู ตามแคว้นใหญ่ๆ เช่น คามัลกัส มัสร (อียิปต์ ปัจจุบัน) มะดีนะฮ์ คูรอซาน และอื่นๆ (Muhammad al-Zuhaili, 1995 : 244–245) หลังจากได้พัฒนา ตำแหน่งกุฎียุคราชวงศ์อับบาสิยะฮ์โดยเฉพาะยุคของเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด ซึ่งได้เพิ่มตำแหน่ง ผู้ช่วยกุฎีในการดำเนินงานเพื่อให้งานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพสมบูรณ์และบรรลุถึง เป้าหมาย จึงได้กำหนดผู้ช่วยในโครงสร้างการบริหารงานด้านศาลการตัดสิน ดังนี้

1. รองกุฎี (รองผู้พิพากษา)

รองผู้พิพากษาจะทำหน้าที่แทนกุฎีในช่วงกุฎีไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้หรืองานที่กุฎีได้ มอบหมายให้ดำเนินการตัดสินคดีต่างๆ ตามแคว้นต่างๆ รองกุฎีไม่มีสิทธิ์ที่จะดำเนินงานใดๆ นอกจาก จะได้รับมอบหมายจากกุฎี

2. กาทิบ อัลกุฎี หรือ กาทิบ อัลมะห์กามะห์(Katib al-Qadi)⁹¹

ตำแหน่งนี้เคยมีมาก่อนในยุคของคุลาฟาฮ์ อัรรอซิดูนและยุคอุมัยยะฮ์แต่ต่อมาในยุค อับบาสิยะฮ์ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงปรับปรุงเพิ่มเติมถึงความสำคัญต่างๆ บรรดาอุละมาฮ์หลาย ท่านได้เขียนถึง คุณลักษณะที่สำคัญของกุฎีในตำราต่างๆ ซึ่งหน้าที่รับผิดชอบของเลขานุการมีดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างสองฝ่ายที่ฟ้องร้อง
2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากพยานทั้งสองฝ่าย
3. ติดตามปัญหาระหว่างสองฝ่าย
4. เสนอคดีต่างๆ ต่อผู้พิพากษาอย่างเป็นระบบเรียบร้อย
5. ไม่ลำเอียงต่อผู้ใดผู้หนึ่งในการเก็บข้อมูลหรือเสนอข้อมูล(Muhammad al-Zuhayli, 1995 : 247)

3. ผู้อ่านความ/คดีฟ้องร้องทุกฝ่าย

ตำแหน่งนี้คอยรายงานความชัดเจนของทุกฝ่ายให้กับกุฎี ซึ่งตำแหน่งนี้เคยมีมาก่อนในยุค ราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ต่อมายุคราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ ได้ปรับปรุงพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ

⁹¹ เลขานุการผู้พิพากษาหรือเลขานุการสำนักงานศาล

4. ผู้ควบคุมดูแล ความปลอดภัย

เจ้าหน้าที่ในตำแหน่งนี้มาจาก ตำรวจ, ทหาร, ยาม มีหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

1. คอยให้ความช่วยเหลือต่อผู้พิพากษาในการดำเนินงานต่างๆ
2. ควบคุมดูแลระบบต่างๆ ให้เรียบร้อย
3. คอยจัดผู้พิพากษา เพื่อนั่งอย่างเป็นระบบในศาลระหว่าง ชาย-หญิง
4. คอยดูแลการเข้า-ออกให้เรียบร้อยและห้ามผู้อื่นเข้าก่อนผู้พิพากษาจะเข้าเสียก่อน
5. พยายามควบคุมมารยาทผู้เข้าในศาลการตัดสิน
6. ดูแลความพร้อมภายในและภายนอกศาล
7. ควบคุมดูแลความสูงส่งความมีเกียรติ ของผู้พิพากษา

5. เจ้าหน้าที่คดี/ปัญหาต่างๆ

ตำแหน่งนี้เกิดขึ้นใหม่ในยุคอับบาซียะฮุสมัยเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อีรรอซิด ซึ่งตำแหน่งนี้ได้แต่งตั้งขึ้นเพื่อดูความละเอียด ของคดี ต่างๆ

6. ผู้ควบคุมความปลอดภัย

ตำแหน่งนี้ถูกจัดได้แต่งตั้งเพื่อดูแลงานที่สำคัญๆ และควบคุมความปลอดภัย เช่น การดูแลทรัพย์สินเด็กกำพร้า มรดกของผู้เสียชีวิต จนกว่าจะมีการแบ่งทรัพย์สินนั้นต่อญาติผู้เสียชีวิต

7. เสมียนประจำสำนักงานศาลการตัดสิน

มีหน้าที่คอยควบคุมดูแลเอกสารต่างๆของกฏฎิในสำนักงานศาล

4. กระบวนการพิจารณาคดี

4.1 เรียงเรียงตามลำดับการฟ้องร้องคดีต่างๆ

เมื่อทั้งสองฝ่ายได้เสนอคำฟ้องร้องต่อศาลแล้ว คำฟ้อง(คดี)นั้นมี ชื่อผู้ฟ้องกับชื่อผู้ถูกฟ้อง เสมือนว่า การบันทึกคำฟ้องประจำวัน ต่อไปได้มอบต่อกาติบของศาล และได้เสนอตามลำดับการฟ้องร้อง ในเมื่อถูกฎิเข้ามาในศาล กาติบก็เสนอต่อถูกฎิ จากนั้นได้เรียกทั้งสองฝ่าย และทำการตัดสินตามขั้นตอนการฟ้องร้องว่าใครก่อนใครหลังหรือ คดีไหนก่อน คดีไหนหลัง นอกจากคดีที่มีผู้ฟ้องร้องต้องกลับตัวน จึงจำเป็นอนุญาตดำเนินการก่อน แต่ถ้าหากคดีนั้นไม่จบสิ้นต้องดำเนินการในวันพรุ่งนี้ต่อ

4.2 เช็คตรวจสุขภาพยาน

ความเจริญก้าวหน้าทางด้านศาลการตัดสิน การเพิ่มงานต่างๆมากยิ่งขึ้น พยานเท็จเริ่มเกิดขึ้นด้วยเหตุดังกล่าวบรรดาถูกฎิจึงตรวจสอบและซักถามพฤติกรรมพยานให้ชัดเจน หากพยานนั้นเป็นผู้ที่

รู้จักในความยุติธรรม ทางฝ่ายกฏาก็จะรับความเป็นพยานของเขาทันที แต่ถ้าหากไม่รู้ในความยุติธรรม ก็จะไม่รับการเป็นพยาน และหากไม่รู้ข้อมูลใดๆจากพยานก็จะซักถามพี่น้องเพื่อนบ้านหรือผู้ที่ใกล้ชิด

4.3 บ้านที่กตติการฟ้องร้องและจัดระเบียบเรียงแฟ้มคดีต่างๆ

การบ้านที่กตติต่างๆ เริ่มตั้งแต่สมัยมุฮัมมัดแต่ในขอบเขตของบางคดีเท่านั้นเอง ต่อมาในยุคราชวงศ์อับบาซียะฮ์โดยเฉพาะยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด ได้มีการบ้านที่กตติทุกคดีที่ฟ้องร้อง และจัดเก็บตามคดีต่างๆเป็นอย่างดี ที่กระทำเช่นนั้นก็เพื่อควบคุมดูแลความสำคัญ หรือสิทธิของประชาชาติ

5. เงินเดือน/รายได้ของกฏอ์

เป็นที่ทราบกันว่าในยุคของเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิดปกครองบ้านเมืองนั้นทุกอย่างก็ได้มีการพัฒนาปรับปรุงสู่ความเจริญต่างๆ ท่านได้ยกระดับของเงินเดือนผู้พิพากษาตามแคว้นต่างๆ ซึ่งในยุคของท่านมีเงินเดือนไม่น้อยกว่าหนึ่งพันดิเนาร์ต่อปี (Muhammad al-Zuhayli, 1995 : 258)

6. ศาลหรือสถานที่ตัดสินคดีในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด

ในยุคแรกของราชวงศ์อับบาซียะฮ์นั้นไม่มีศาลหรือสถานที่ตัดสินเป็นที่แน่นอน กฏอ์บางท่านได้ใช้บ้านบางส่วนมาเป็นสถานที่เพื่อตัดสินคดีต่างๆ ซึ่งยุคนั้นศาลหรือสถานที่ตัดสินนั้นจะอยู่ในวงจำกัด จะมีเฉพาะเมืองหลวงและแคว้นใหญ่ๆเท่านั้นเอง โดยไม่ได้มีทุกๆ เขตของแคว้นนั้นๆ ด้วยเหตุนี้การตัดสินจะใช้ตามความเหมาะสมหรือแล้วแต่ความสะดวกของกฏอ์ซึ่งส่วนใหญ่แล้วกฏอ์จะนั่งอยู่ในมัสยิดหรือหน้าประตูมัสยิด

7. ลักษณะที่โดดเด่นของระบบศาลในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด

ลักษณะที่โดดเด่นของระบบศาลในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิดมีดังต่อไปนี้

7.1 กระบวนการพิจารณาคดีในอิสลามนั้นมีรูปแบบ ขั้นตอนที่สมบูรณ์ และชัดเจน

7.2 มีการแพร่ขยายการอิจญ์ติฮาด⁹² ในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด บรรดากฏอ์มีความจริงจังและรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย มีบรรดาอุละมาอ์ที่ดังๆในยุคของท่าน เกิดสำนักวิชาการ ฟิกฮ์ มีการบ้านที่กตติการ(ฮุกุม) มีการเขียนตำรับตำราวิชาฟิกฮ์โดยเฉพาะตำราที่เกี่ยวกับศาล

7.3 มีกฏอ์หลายคนในหนึ่งแคว้น

⁹² อัจญ์ติฮาด หมายถึง การวิเคราะห์วินิจฉัยในการดำเนินบทบัญญัติของปัญหาทางกฎหมายที่ยังไม่มีบทบัญญัติ

7.4 มีการปรับปรุงตำแหน่งใหม่เพื่อควบคุมดูแลด้านศาล คือ กอฎี อัลกอฎอฎี ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบด้านศาล และบรรดากอฎีตามแคว้นต่างๆ บรรดากอฎีสวมใส่ชุดเฉพาะซึ่งจะแตกต่างกับบุคคลทั่วไป และบรรดากอฎีมีอำนาจโดยตรงในการตัดสินคดีต่างๆ

7.5 ระบบฮิสบะห์(Hisbah)⁹³ ได้พัฒนาอย่างมีระบบ ซึ่งเป็นแผนกที่เอกเทศที่ได้ดำเนินทางสังคม

7.6 มีศาลของทหารเฉพาะ โดยมีศาลที่เป็นเอกเทศทำให้การตัดสินเป็นของตนเอง

7.7 เคาะลีฟะฮ์นั่งในศาลเพื่อรับฟังคดีต่างๆ

7.8 อำนาจกอฎีได้ขยายขอบเขตในด้านอื่นๆนอกเหนืออำนาจการตัดสินคดีต่างๆในศาล

7.9. แต่งตั้งผู้ช่วยกอฎีเพื่อเป็นตัวแทนในการดำเนินงา

7.10 บรรดากอฎีได้พยายามปรับปรุงพัฒนาแนวทาง ขั้นตอนใหม่ในการตัดสิน

7.11 มีความพยายามเพื่อแต่งตั้งบรรดาอูลมะฮฺ ฟูกอฮาอ์ให้ดำรงตำแหน่งกอฎีถึงแม้พวกเขาส่วนใหญ่ ปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งก็ตาม

7.12 บรรดากอฎีมีคุณลักษณะเป็นที่น่าเกรงขาม และเป็นทีเคารพนับถือของคนทั่วไป ทั้งยังมีพิธีการบางประการตามประเพณี ซึ่งเป็นขั้นตอนพอสมควรในการที่บรรดาผู้ปกครองท้องถิ่นจะเข้าไปพบปะเพื่อปรึกษาหารือในกิจการต่างๆ

7.13 ในข้อคดีการตัดสินเดียวกัน ก็มีหลากหลายแนวคิดที่แตกต่างกัน ซึ่งต่างก็ให้เกียรติซึ่งกันและกัน(ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งแต่ประการใด)

7.14 ในยุคเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด มีบรรดากอฎีมากมายซึ่งต่างก็เขียนตำรับ ตำราเผยแพร่แนวคิดของตัวเองมากมาย โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศาลและการตัดสินคดี

⁹³ ระบบฮิสบะห์(Hisbah) ซึ่งเป็นหน้าที่ทางสังคมในสังคมก่อนซึ่งอาจตรงกับระบบเทศกิจในปัจจุบัน (มุฮัมมัด ยูซุฟ มูซา, 2545 : 88)

ด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

ในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด แห่งราชวงศ์อับบาซียะฮ์นั้น ท่านได้มีการเปิดความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ค่อยราบรื่นเท่าที่ควรขอสรุปพอสังเขปดังนี้

1. ความสัมพันธ์ กับอาณาจักรไบแซนทีนโรมันตะวันออก
2. ความสัมพันธ์ กับชาร์ลมันกษัตริย์แห่งฝรั่งเศส
3. ความสัมพันธ์ กับอินเดียและจีน
4. ความสัมพันธ์ กับอาณาจักรอุมัยยะฮ์ในแอนดาลูเซีย (สเปน)

1. ความสัมพันธ์กับอาณาจักรไบแซนทีนโรมันตะวันออก

อาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ในยุคนี้คือ อาณาจักรโรมันไบแซนทีนและอาณาจักรชาร์ลมันแห่งฝรั่งเศส ความสัมพันธ์ดังกล่าวเริ่มตั้งแต่สมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด ซึ่งท่านได้กระชับความสัมพันธ์เพื่อเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงของอาณาจักรทั้งสองฝ่ายในตำราประวัติศาสตร์พบว่า ความสัมพันธ์ของเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิดกับโรมันตะวันออกไบแซนทีนนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นศัตรูกันตั้งแต่อายุยังน้อย

ในปี ค.ศ. 163 เคาะลีฟะฮ์ อัลมะหฺดีได้จัดเตรียมทหารที่เข้มแข็ง และมีกองกำลังพิเศษ และแต่งตั้ง เคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด เป็นแม่ทัพเพื่อคุมกองทัพไปรบกับผู้รุกรานชาวโรมันไบแซนทีน เมื่อท่านเดินทางเข้าสู่อาณาเขตโรมัน สงครามระหว่างสองฝ่ายก็เกิดขึ้นและสุดท้ายเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด ได้รับชัยชนะและท่านเดินทางกลับสู่เมืองแบกแดดด้วยความปลอดภัยพร้อมกับทรัพย์สินมอญีมะหฺ⁹⁴ มากมาย ((Muhammadzin,Ahmad al-Qattan, 1989 : 115)

อย่างไรก็ตาม เคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด ไม่ได้หยุดนิ่งกับชัยชนะในครั้งนี้ ต่อมาในปี ค.ศ. 165 ท่านได้รับแต่งตั้งจากบิดาเพื่อเป็นแม่ทัพ ไปโจมตีโรมันไบแซนทีน อีกครั้งหนึ่ง การมาโจมตีในครั้งนี้น่าจะออกเดินทางพร้อมกับทหารเป็นจำนวนมากเข้าสู่เมืองโรมันจนเกือบจะถึงกรุงคอนสแตนติโนเปิล ทำให้เจ้าหญิงไอรีนจักรพรรดีแห่งโรมันต้องขอทำสัญญาสงบศึกโดยยินยอมส่งส่วยให้อาณาจักรอิสลามถึง 90,000 ดีนาร์ และท่านเดินทางกลับสู่เมืองแบกแดดด้วยความปิติยินดี จากชัยชนะที่ได้รับในครั้งนี้ นี่คือนความสัมพันธ์ระหว่างเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอชิด กับโรมันก่อนที่ท่านได้ขึ้นครองราชย์

((Muhammadzin,Ahmad al-Qattan, 1989 : 115 - 116)

⁹⁴ ทรัพย์สินที่กองกำลังทหารยึดได้จากการทำสงครามกับศัตรู

หลังจากท่านเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด ขึ้นครองราชย์แล้วท่านก็ได้ดำเนินการต่อจากที่ผ่านมาในปี ฮ.ศ. 172 เคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด ส่งกองทัพไปตีอาณาจักรไบแซนตินโรมันตะวันออกโดยมีแม่ทัพชื่อ อีสซาก อิบน์ ลูไลมาน อิบน์ลอและห์ ท่านได้คุมกองทัพไปรบกับกองทัพโรมันตามชายแดน และเข้าสู่เมืองโรมันตะวันออกอีกด้วย สงครามเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยใช้เวลายาวนานพอสมควรและท่านได้รับชัยชนะและได้เปิดเมืองต่างๆ หลายเมืองด้วยกัน ต่อมาลูกของท่าน अबดุลรอหมัน ได้ทำสงครามกับโรมันอีกในปีต่อมา และในปี ฮ.ศ. 181 เคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด ได้บุกเข้าโจมตีโรมันด้วยตนเองและท่านได้เปิดป้อมปราการ "อัลซอพซอพ"(al-Sapsap) และในปีเดียวกัน अबดุลมาลิก อิบน์ซอและห์ได้บุกโจมตีโรมันจนถึงเมืองฮังการาสุดท้ายได้ยึดครองและเปิดเมืองมัตมูเราะห์ (Muhammadzin,Ahmad al-Qattan, 1989 : 116 -117)

ในปี ฮ.ศ. 182 अबดุลเราะห์มาน อิบน์ अबดุลมาลิก อิบน์ ซอและฮ์ นำกองทัพไปโจมตีโรมันอีกครั้งหนึ่ง การโจมตีในครั้งนี้ก็ได้เข้าไปยังเมืองอัฟซุส ซึ่งเป็นเมืองของชาวค้ำ การโจมตีเกิดขึ้นจนถึงวินาทีสุดท้าย นิกเฟอร์แม่ทัพโรมันไบแซนตินตกเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ทำให้เจ้าหญิงไอรินต้องทำสัญญาสงบศึกและยังต้องส่งเครื่องบรรณาการให้เคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด แห่งอาณาจักรอิสลามอับบาซียะฮ์ ในปีต่อมาเมื่อนิกเฟอร์ได้ขึ้นเป็นจักรพรรดิได้อีกสนธิสัญญาดังกล่าวทิ้งเสีย ต่อมาในปี ฮ.ศ. 187 นิกเฟอร์ยื่นคำขาดให้เคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด และขอคืนเครื่องบรรณาการที่เจ้าหญิงไอรินเคยส่งมา เมื่อเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด ได้รับสารจากจักรพรรดิโรมันไบแซนตินทวงเครื่องบรรณาการคืนท่านโกรธมากและส่งสารตอบไปว่า ความว่า : ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ผู้ทรงกรุณาปรานีผู้ทรงเมตตาเสมอ จากฮารูน อัรรอซิด ผู้นำมุสลิม ถึงนิกเฟอร์สุนัฆโรมัน ข้าพเจ้าได้อ่านสารของท่านแล้วคำตอบก็คือท่านจะได้เห็นโดยไม่ต้องฟัง(Ibn Kathir, 1987: 333 – 334 , Muhammadzin,Ahmad al-Qattan, 1989 : 117-118)

หลังจากเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด ได้ส่งสารไปแล้วในวันเดียวกันท่านก็ได้ยกกองทัพไปด้วยตนเองโดยเดินทางผ่านมืองฮารอกละฮ์(Haroklah)และได้เข้าคอยกำลังที่ทางอาณาจักรโรมันส่งออกมาต่อต้านแตกพ่ายไปทำให้จักรพรรดินิกเฟอร์ต้องยอมจำนนทำสนธิสัญญาและยอมส่งเครื่องบรรณาการให้กับอาณาจักรอิสลามตามเดิม แต่เมื่อเดินทางกลับจากสงครามแล้วอาณาจักรโรมันก็ผิดสัญญาอีกเช่นเคย โดยได้ยกทัพเข้ามาโจมตีชายแดนของอาณาจักรอับบาซียะฮ์ในปีต่อมา และช่วยโอกาสขณะที่ท่านเคาะลีฟะฮ์ ฮารูน อัรรอซิด กำลังปราบปรามพวกกบฏที่ก่อความวุ่นวายขึ้นในราชอาณาจักรแต่ถึงกระนั้นท่านก็ได้จัดส่งกำลังทหารไปยึดเมืองต่างๆตามชายแดนกลับคืนมาอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรอิสลามได้อีกครั้งหนึ่ง และจับเชลยชาวโรมันได้ประมาณ 1 หมื่นคนซึ่งจัดการเรียกเก็บภาษีค่าหัวได้ประมาณ 2 หมื่นเหรียญทองคำ อาณาบริเวณของสงครามครั้งนี้ได้แพร่ขยายออกไปจนกระทั่งจรดทะเลเมดิเตอร์เรเนียน กองทัพอิสลามได้พิชิตไปจนถึงเกาะไซปรัส จับเชลยมาได้ประมาณ 1 หมื่นคน จำนวนนั้นมีสังฆราชที่ ปกครองเกาะไซปรัส รวมอยู่ด้วย

2. ความสัมพันธ์กับชาร์ลมันน์กษัตริย์แห่งฝรั่งเศส

เคาะลีฟะฮ์ ฮา룬 อัรรอชิด เป็นเคาะลีฟะฮ์ที่มีชื่อเสียงมากทั้งในด้านการปกครอง การทหารและการทูต สมัยของท่านเป็นสมัยที่โลกอิสลามได้ประสบความสำเร็จรุ่งเรืองทางศิลปวิทยาการเป็นที่รู้จักกันทั่วโลกสมัยนั้นท่านเป็นผู้ครองมหาอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ที่สุด รุ่งเรืองทางวิชาการที่สุดและร่ำรวยที่สุด ท่านได้มีความสัมพันธ์อันดีงามกับอาณาจักรแฟรงค์ของชาร์ลมันน์(Charlamagne) กษัตริย์แห่งฝรั่งเศส ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่รักกันและเป็นมิตรสนิทที่ระหว่างกันความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่ายเกิดขึ้นราวปี ค.ศ. 797-806 และได้มีการแลกเปลี่ยนทางการทูตความสัมพันธ์ดังกล่าวส่งผลดีทั้งด้านการเมืองทั้งสองฝ่าย

วัตถุประสงค์ของความสัมพันธทั้งสองฝ่ายมีดังนี้

วัตถุประสงค์ของ ชาร์ลมันน์แห่งฝรั่งเศสมีดังนี้

1. วางขอบเขตอำนาจการแข่งขันของจักรพรรดิไบแซนติน(นิเกเฟอร์) ด้านตะวันตก
2. เพื่อเจรจาทายทางเพื่อให้อาณาจักรอับบาซียะฮ์อำนวยความสะดวกให้แก่ชาวคริสต์ที่จะ

เดินทางมาประกอบศาสนกิจที่นครเยรูซาเล็ม

3. เปิดสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างทั้งสองฝ่าย
4. ชาร์ลมันน์พยายามจะรับวิชาการอิสลามเพื่อกลับพัฒนาสู่ยุโรป

วัตถุประสงค์ของเคาะลีฟะฮ์ ฮา룬 อัรรอชิด

1. สร้างความเข้มแข็งและความเป็นปึกแผ่นของทั้งสองฝ่ายเพื่อเป็นพลังการเผชิญหน้ากับ

อาณาจักรอุมัยยะฮ์แห่งสเปน

2. สร้างความสัมพันธ์ดังกล่าวเพื่อต่อสู้กับอาณาจักรโรมันไบแซนตินให้อ่อนแอลง (al-Majalah al-Arabiah, 1419 : 58 - 59)

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทั้งสองดีวันดีคืนจนกระทั่งได้มีการส่งทูตไปเจริญสัมพันธ์ไมตรีและแลกเปลี่ยนของขวัญซึ่งกันและกัน เหตุที่เคาะลีฟะฮ์ ฮา룬 อัรรอชิด มีความสนิทสนมกับกษัตริย์ชาร์ลมันน์แห่งฝรั่งเศสนั้นก็เพื่อผลประโยชน์ของราชอาณาจักรและจุดมุ่งหมายของฝรั่งเศสก็เช่นเดียวกันในการนี้ทางฝรั่งเศสได้จัดส่งคณะทูตมาเจริญสัมพันธ์ไมตรีทูตคณะนี้ประกอบด้วยชาวคริสต์ 2 คน ชาวยิว 1 คน ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสองอาณาจักรได้เจริญรุดหน้าไปด้วยดี เคาะลีฟะฮ์ ฮา룬 อัรรอชิด ได้ส่งของขวัญไปให้ กษัตริย์ชาร์ลมันน์สองอย่างคือ ข้างเขือกชื้ออะบูอับบาส และนาฬิกาที่มี ความเที่ยงตรงและสวยงามมาก ของขวัญทั้งสองอย่างนั้นเป็นที่ชื่นชอบของชาวฝรั่งเศสมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งนาฬิกา ซึ่งเป็นที่กล่าวขวัญกันมากในทวีปยุโรป เพราะเป็นของแปลกใหม่สำหรับชาวยุโรปในสมัยนั้น ชาร์ลมันน์กษัตริย์แห่งฝรั่งเศสได้พยายามแก้ไขและปรับปรุงกฎหมายของเคาะลีฟะฮ์ ฮา룬 อัรรอชิด เพื่อเป็นเอกภาพและกระชับมิตรด้านความสัมพันธ์ระหว่างกัน ในตำราประวัติศาสตร์มีหลายทัศนะเกี่ยวกับการทูตระหว่างสองอาณาจักร

นักประวัติศาสตร์ท่านหนึ่งชื่ออามินะห์ อัลบัยตอร์ กล่าวว่า : แท้จริงชาร์ลมันได้ส่งตัวแทนทางการในปี
 ส.ศ. 182 (ค.ศ.797) ต่อเคาะลีฟะฮฺ ฮารูน อัรรอซิด จากนั้นเคาะลีฟะฮฺ ฮารูน อัรรอซิดส่งตัวแทนไป
 เช่นกันในปี ส.ศ. 186

มุฮัมหมัด อัลกุตริบีบิก ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ทางการทูตว่า ชาร์ลมัน ได้พยายามในการ
 พัฒนาสถานการณ์เป็นอยู่ของอาณาจักรให้เหมือนกับสภาพการเป็นอยู่ของอาณาจักรอับบาซียะห์ในยุค
 เคาะลีฟะฮฺ ฮารูน อัรรอซิด และชาร์ลมันได้ส่งตัวแทนชื่ออิสฮากไปเรียนรู้อาณาจักรเพื่อกลับมา
 พัฒนายุโรป

อิสลามได้แพร่ขยายสู่อินเดียและจีนเมื่อปี ส.ศ. 93 และได้มีความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่าง
 ประชาชาติมุสลิมกับอินเดียและจีนเริ่มตั้งแต่สมัยราชอาณาจักรอุมัยยะฮฺซึ่งภายใต้การปกครองโดย
 เคาะลีฟะฮฺ อัลวาสิค จากจุดนี้เองทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ระหว่างโลกอิสลามขึ้นมาเรื่อยๆ พ่อค้า
 ชาวมุสลิมได้เดินทางเข้าอินเดียและจีนยังไม่ขาดสาย

ในตำราประวัติศาสตร์จีนโบราณมีอยู่ว่า : ได้มีการแลกเปลี่ยนคณะทูตระหว่าง ราชวงศ์
 อับบาซียะฮฺกับราชวงศ์จีนในศตวรรษที่ 7 และ 8 ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางการค้าและด้านวิชาการ
 (Muhammadzin,Ahmad al-Qattan, 1989 : 126)

4. ความสัมพันธ์กับอาณาจักรอุมัยยะฮฺในแอนดาลูเซีย(สเปน)

อาณาจักรอับบาซียะฮฺในยุคเคาะลีฟะฮฺ ฮารูน อัรรอซิด ไม่สามารถที่จะสานต่อความสัมพันธ์กับ
 อาณาจักรอุมัยยะฮฺที่สเปนซึ่งเคยมีความสัมพันธ์ในยุคเคาะลีฟะฮฺ อัลมันศูร และอัลมะหฺดี ท่านได้
 พยายามเจรจาเพื่อให้แอนดาลูเซีย(สเปน) ที่อยู่ในปกครองอุมัยยะฮฺกลับมาอยู่ในการปกครองของ
 อับบาซียะฮฺ ความพยายามที่อัลมะหฺดีได้ทุ่มเทนั้นท่านได้เน้นถึงจำนวนนักการเมืองหลายๆท่านเพื่อล้ม
 สลายแอนดาลูเซีย (สเปน) อับดุลเราะห์มานอิบน์ ฮะบิบ อัลฟะหฺรียัลชัคลาบีย ท่านได้พยายามสร้าง
 ขบวนการเพื่อโจมตีใน ส.ศ. 162 แต่ไม่สำเร็จ ต่อมา สุไลมาน อิบน์ ยัดซอน อัลอะรอบียี่ สุดท้าย
 อัลรอมาฮฺ อิบน์ อับดุลอาซิฟ อัลกานาฮียี่ ซึ่งเป็นผู้นำเมืองอัลยาซีเราะห์อัลคูครอฮฺ ท่านได้ก่อกบฏใน
 ปี ส.ศ.164 อย่างไรก็ตามความพยายามดังกล่าวไม่สำเร็จจึงจำเป็นต้องหนีกลับไปยังอับบาซียะฮฺ
 (Faruk‘UmarFawzi,1989:72)ต่อมาในยุคเคาะลีฟะฮฺฮารูนอัรรอซิดความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักร
 อับบาซียะฮฺกับอาณาจักรอุมัยยะฮฺในแอนดาลูเซีย(สเปน) ทั้งสองอาณาจักรนี้ถึงแม้ว่าจะมีความสัมพันธ์
 อยู่ในวงแคบลงก็จริง แต่ก็ไม่ได้ประกาศความเป็นศัตรูกันอย่างโจ่งแจ้ง